

ВБИВСТВА ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ: СВАВІЛЬНІ СТРАТИ ТА НАПАДИ НА ОКРЕМИХ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У КИЇВСЬКІЙ, ЧЕРНІГІВСЬКІЙ І СУМСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО НАПАДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА УКРАЇНУ

24 ЛЮТОГО – 31 ЖОВТНЯ 2022 РОКУ

7 грудня 2022 року

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

Україна

ВБИВСТВА ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ: СВАВІЛЬНІ СТРАТИ ТА НАПАДИ НА ОКРЕМИХ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У КИЇВСЬКІЙ, ЧЕРНІГІВСЬКІЙ І СУМСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО НАПАДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА УКРАЇНУ

24 ЛЮТОГО – 31 ЖОВТНЯ 2022 РОКУ

7 грудня 2022 року

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

Україна

Це неофіційний переклад оригінального документу, написаного англійською мовою; у випадку розбіжностей просимо звертатися до оригіналу англійською мовою.

ЗМІСТ

I.	РЕЗЮМЕ	1
II.	МЕТОДОЛОГІЯ.....	3
III.	ПРАВОВА БАЗА	4
IV.	КОНТЕКСТ	6
V.	МАСШТАБИ ТА ОБСТАВИНИ ВБИВСТВ.....	7
VI.	СВАВІЛЬНІ СТРАТИ	11
A.	Свавільні страти в місцях тримання під вартою	11
B.	Свавільні страти на місці.....	13
VII.	НАПАДИ НА ОКРЕМИХ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ	16
VIII.	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	18
A.	Державні розслідування та судові розгляди.....	18
B.	Розслідування міжнародних органів.....	20
IX.	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	21
ДОДАТОК. ДОДАТКОВІ ВИПАДКИ ЗАГИБЕЛІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ		23
A.	Свавільні страти в місцях тримання під вартою	23
B.	Свавільні страти на місці.....	25
C.	Напади на окремих цивільних осіб	28

I. РЕЗЮМЕ

1. У цій доповіді Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) розглядаються вбивства цивільних осіб – свавільні страти та напади на окремих цивільних осіб, вчинені в районах Київської, Чернігівської та Сумської областей України з 24 лютого до 6 квітня 2022 року, коли вони перебували під військовим контролем Російської Федерації. Доповідь документує окремі вбивства і, таким чином, має на меті сприяти праву жертв на правду та притягненню винних до відповідальності, а також запобігти в майбутньому порушенням міжнародного права прав людини, гуманітарного та кримінального права в контексті міжнародного збройного конфлікту в Україні, що триває. Також ця доповідь обстоює активізацію зусиль для притягнення порушників до відповідальності, забезпечення жертв засобами правового захисту і відшкодування завданої їм шкоди.¹
2. З початком збройного нападу Російської Федерації на Україну 24 лютого 2022 року російські війська увійшли до десяти областей України, зокрема, Київську, Чернігівську та Сумську області на північ і північний захід від столиці. Після кількох тижнів боїв зі Збройними силами України вони відступили з цих трьох областей у перші дні квітня. Незабаром після цього в різних містах і селищах цих трьох областей у значних кількостях почали знаходити тіла загиблих цивільних осіб. Істотна кількість тіл загиблих мала ознаки, що вказують на умисні вбивства жертв.
3. Станом на 31 жовтня 2022 року УВКПЛ через Моніторингову місію ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ)² задокументувало свавільні страти і напади на окремих цивільних осіб у 102 селах, селищах і містах трьох областей за період від 24 лютого до 6 квітня 2022 року. Ці дії були вчинені Збройними силами Російської Федерації,³ які контролювали ці території, та призвели до загибелі 441 цивільної особи (341 чоловіка, 72 жінок, 20 хлопчиків та 8 дівчаток). У цій доповіді та додатку до неї проаналізовано сто з цих вбивств, як показові приклади страждань, яких зазнали цивільні особи в цих районах.
4. Доступна УВКПЛ інформація вказує на те, що загальна кількість свавільних страт і летальних нападів, спрямованих на окремих цивільних осіб, вчинених Збройними силами Російської Федерації впродовж звітного періоду у цих трьох областях, ймовірно, значно вища.⁴
5. УВКПЛ встановило, що вбивства цивільних осіб не обмежувалися окремими місцевостями, хоча деякі райони постраждали більше ніж інші. Приміром, місто Буча (Київська область), яке перебувало під контролем російських військ від 5 до 30 березня 2022 року, постраждало від особливо великої кількості вбивств. Станом на 31 жовтня 2022 року, УВКПЛ задокументувало вбивства 73 цивільних осіб (54 чоловіків, 16 жінок, 2 хлопчиків і 1 дівчинка) у Бучі та продовжує роботу з підтвердження ще 105 ймовірних вбивств (85 чоловіків, 11 жінок та 9 дорослих, статі яких ще не вдалось встановити) у цьому місці.

¹ Серед жертв можуть бути близькі родичі або утриманці жертви. Див. п. 8 Основних принципів та керівних положень щодо права на правовий захист та відшкодування збитків для жертв грубих порушень норм міжнародного права з прав людини та серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права (далі – Основні принципи та керівні положення).

² ММПЛУ була розміщена 14 березня 2014 року на запрошення Уряду України для «здійснення моніторингу ситуації з правами людини в країні з особливою увагою на Автономну Республіку Крим, східні та південні регіони України, а також подання регулярних, точних і публічних доповідей Верховному комісару про становище в галузі прав людини та проблеми, а також ризики, що виникають». Згідно з мандатом, ММПЛУ також «вносить рекомендації відповідним органам влади України щодо конкретних подальших дій, ООН і міжнародному співтовариству стосовно дій щодо вирішення проблем у галузі прав людини, запобігання порушенням прав людини та зниження ризиків, що виникають».

³ Для цілей доповіді до збройних сил також включено Національну гвардію Російської Федерації – Росгвардію.

⁴ Станом на 31 жовтня 2022 року УВКПЛ продовжувало роботу щодо підтвердження 198 ймовірних вбивств цивільних осіб у трьох областях, які сталися з 24 лютого по 6 квітня 2022 року.

-
6. П'ятдесят сім зі 100 вбивств, викладених у доповіді та додатку до неї, були свавільними стратами (48 чоловіків, 7 жінок і 2 хлопчиків). Тридцять із них сталися в місцях тримання під вартою, а 27 жертв були свавільно страчені на місці невдовзі після того, як потрапили під контроль порушників. УВКПЛ встановило, що здебільшого страчували чоловіків та хлопчиків, які становили 88 відсотків від всіх жертв свавільних страт. У більшості випадків російські солдати затримували цивільних осіб за підозрою в участі в бойових діях або іншому сприянні воєнним зусиллям. Строки тримання під вартою перед стратами тривали від кількох годин до кількох тижнів. Цивільних осіб тримали в будинках, підвалах, гаражах, промислових чи офісних комплексах або інших приміщеннях, в яких розміщувалися російські війська. У більшості випадків руки жертв вбивств у місцях тримання під вартою були сковані кайданками або зв'язані скотчем, на тілах були травми, що свідчили про катування або інше жорстоке поводження перед вбивством. Щонайменше в одному випадку тіло однієї з жертв мало ознаки сексуального насильства. Обставини свавільних страт переконливо свідчать, що ці вбивства можуть дорівнювати воєнному злочину у вигляді умисного вбивства, що є грубим порушенням Женевських конвенцій.
 7. В інших 43 випадках вбивств (27 чоловіків, 13 жінок і 3 хлопчиків), викладених у доповіді та додатку, цивільні особи були вбиті під час пересування в межах або між населеними пунктами пішки чи на велосипеді, автомобілі або мікроавтобусі. Більшість людей стали жертвами, коли їхали на роботу, привозили їжу іншим, відвідували сусідів чи родичів або намагалися втекти із зони бойових дій. У деяких випадках солдати Збройних сил Російської Федерації відкривали вогонь по цивільних домогосподарствах. У всіх задокументованих випадках УВКПЛ встановило, що порушники не робили жодних явних спроб дотримуватися принципу розрізнення або зобов'язання вживати всіх можливих запобіжних заходів для уникнення загибелі цивільного населення.
 8. Станом на 31 жовтня 2022 року сторони конфлікту не досягли суттєвого поступу в притягненні до відповідальності як безпосередніх порушників, так і їхніх командирів. Тоді як Уряд України з цією метою виділив значні людські та технічні ресурси та заручився підтримкою міжнародних експертів, проведення оперативних і ретельних розслідувань усе ще становить виклик з огляду на надзвичайно великий обсяг заяв, практичні складності розслідування тяжких злочинів в умовах конфлікту і труднощі із затриманням підозрюваних. УВКПЛ не бачить жодних ознак того, що Російська Федерація розпочала або має намір розпочати розслідування та притягнення до відповідальності військовослужбовців своїх збройних сил або пов'язаний персонал, які, як стверджується, причетні до вбивств. Міжнародні механізми кримінального розслідування ще не дали результатів. Оскільки більшість жертв становлять чоловіки, вціліли члени сімей – багато з яких є жінками – змушені справлятися з труднощами, часто самотужки, з обмеженим доходом, збільшеним тягарем догляду за членами родини, а також сильними психологічними травмами та стресом. Відтак УВКПЛ рекомендує Уряду України розглянути національні програми для відшкодування шкоди та надання іншої практичної допомоги жертвам цих злочинів, не чекаючи результатів формального судового розгляду.⁵

⁵ «Держави повинні прагнути до створення національних механізмів для відшкодування шкоди та надання іншої допомоги жертвам на випадок, якщо сторони, що несуть відповідальність за завдану шкоду, не мають можливості чи не бажають виконувати свої зобов'язання». Див. п. 16 Основних принципів та керівних положень.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

9. У зв'язку з масштабними бойовими діями в Київській, Чернігівській і Сумській областях наприкінці лютого та в березні 2022 року УВКПЛ спочатку здійснювало моніторинг цих областей дистанційно. Після відступу Збройних сил Російської Федерації з цих трьох областей на початку квітня 2022 року УВКПЛ отримало доступ до цих областей і провело виїзди на місця та особисті інтерв'ю.
10. Доповідь ґрунтується на інформації, отриманій у результаті виїздів УВКПЛ у ці області, зокрема, даних, отриманих під час інтерв'ю з жертвами та свідками, а також на інших джерелах інформації. Інформація, отримана під час інтерв'ю, була додатково перевірена та підтверджена іншими джерелами, зокрема, офіційними документами, документами з відкритих джерел, аудіо- та фотоматеріалами, висновками судово-медичної експертизи, матеріалами кримінальних проваджень, судовими документами та іншими відповідними джерелами, які були оцінені як такі, що заслуговують на довіру та є достовірними відповідно до встановленої методології.
11. Висновки включаються до доповіді за умов дотримання стандарту доведення, який передбачає наявність «достатніх підстав», а саме тоді, коли, спираючись на сукупність перевіреної інформації, звичайний розсудливий спостерігач мав би достатні підстави вважати, що описані вбивства дійсно мали місце, і коли робляться правові висновки, що ці факти відповідають усім елементам складу порушення.
12. Інформація в цій доповіді, зібрана під час інтерв'ю УВКПЛ, використана за повної та інформованої згоди всіх джерел. Крім того, УВКПЛ у своїй роботі суворо дотримувалося принципу «не нашкодь», зокрема, щодо інтерв'ю з особами, які можуть постраждати від травми, та направляло їх до служб психосоціальної підтримки, за наявності та за їхньої згоди.
13. Хоча моніторинг УВКПЛ охоплює весь спектр порушень, вчинених усіма сторонами конфлікту, обсяг цієї доповіді, зрештою, визначався поширеністю тверджень про вбивства цивільних осіб у цих трьох областях і розширеною можливістю УВКПЛ перевірити та зафіксувати їх, зважаючи на оперативний доступ до цих територій. Згідно з усталеною практикою, УВКПЛ надіслало проєкт доповіді відповідним Державам для отримання фактологічних зауважень.

III. ПРАВОВА БАЗА

14. УВКПЛ проаналізувало фактичні події, викладені в цій доповіді, з урахуванням застосовних норм і стандартів міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права. Усі три галузі права застосовуються паралельно під час збройного конфлікту.
15. Міжнародне право прав людини гарантує кожній людині право на життя та забороняє свавільне позбавлення життя.⁶ Держави зобов'язані поважати та забезпечувати право на життя всіх осіб, які перебувають на їхній території та підпадають під їхню юрисдикцію, тобто всіх осіб щодо здійснення права на життя яких держава реалізує владу чи ефективний контроль.⁷ Держави зобов'язані розслідувати та притягати до відповідальності осіб, винних у порушенні права на життя.⁸
16. Міжнародне гуманітарне право розрізняє комбатантів та цивільних осіб і надає цивільним особам загальний захист від небезпек, що виникають у зв'язку з військовими операціями.⁹ Цивільні особи не можуть бути об'єктами нападів, за винятком окремих випадків і на такий період, поки вони беруть безпосередню участь у військових діях.¹⁰ Під час проведення військових операцій слід ужити всіх практично можливих заходів, щоб уникнути випадкової загибелі цивільного населення, поранення цивільних осіб або принаймні звести такі випадки до мінімуму.¹¹ Міжнародне гуманітарне право також забороняє вбивство. Додатковий протокол I передбачає заборону вбивства серед основоположних гарантій¹²; також це є встановленою нормою міжнародного звичаєвого права.¹³
17. Умисне вбивство – вбивство однієї чи більше осіб, які перебувають під захистом – є серйозним порушенням Женевських конвенцій¹⁴ і воєнним злочином відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС).¹⁵ Вбивство може бути вчинене через дію або бездіяльність, умисно чи з необережності.¹⁶ Вбивство повинно бути вчинено в контексті збройного конфлікту. Виконавець повинен знати про існування збройного конфлікту та про захищений статус жертви.¹⁷
18. Як Україна, так і Російська Федерація повинні дотримуватися своїх зобов'язань згідно з міжнародним правом прав людини. Зокрема, обидві країни є учасниками Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Зобов'язання держави щодо прав людини також застосовуються екстериторіально до

⁶ Загальна декларація прав людини, ст. 3; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП), ст. 6(1); Комітет з прав людини, Зауваження загального порядку № 36 (2018). Див. також ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), що забороняє умисне позбавлення життя, за винятком вузького кола обставин. 16 вересня 2022 року Російська Федерація припинила бути стороною ЄКПЛ.

⁷ Комітет з прав людини, Зауваження загального порядку № 36 (2018), п. 63.⁸ МПГПП, ст. 2(3); Комітет з прав людини, Зауваження загального порядку №31 (2004); див. також п. 4 Основних принципів та керівних положень.

⁸ МПГПП, ст. 2(3); Комітет з прав людини, Зауваження загального порядку №31 (2004); див. також п. 4 Основних принципів та керівних положень.

⁹ Додатковий протокол I, стаття 51(1); Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), Звичаєве міжнародне гуманітарне право, том 1, норма 1.

¹⁰ Додатковий протокол I, ст. 51 (2)-(3); МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право, том 1, норма 6.

¹¹ Додатковий протокол I, ст. 57(1)-(2); МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право, том 1, норма 15.

¹² Додатковий протокол I, ст. 75(2)(a)(i).

¹³ МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право, том. 1, правило 89.

¹⁴ Перша Женевська конвенція (для позначення Женевських конвенцій далі використовується скорочення «ЖК»), ст. 50; ЖК II, ст. 51; ЖК III, ст. 130; ЖК IV, ст. 147.

¹⁵ Римський статут, ст. 8(2)(a)(i).

¹⁶ Міжнародний трибунал по колишній Югославії, *Оріс*, Рішення суду першої інстанції, 2006, пп. 345-46; *Квоцка*, Рішення суду апеляційної інстанції, п. 261; *Čelebići* Рішення суду апеляційної інстанції, пп. 422-423; *Brđanin* Рішення суду першої інстанції, п. 381; Елементи злочинів Римського статуту, ст. 8(2)(a)(i).

¹⁷ Елементи злочинів Римського статуту, ст. 8(2)(a)(i).

тих, хто перебуває під владою або ефективним контролем її сил, які діють за межами її території.¹⁸ Як сторони в міжнародному збройному конфлікті, вони також зобов'язані дотримуватися договірного та звичаєвого міжнародного гуманітарного права. Обидві країни є сторонами всіх чотирьох Женевських конвенцій та Додаткового протоколу I. Усі сторони Женевських конвенцій зобов'язані поважати та забезпечувати дотримання норм міжнародного гуманітарного права.¹⁹ Крім того, до ситуації в Україні застосовується Римський статут Міжнародного кримінального суду.²⁰

¹⁸ Комітет з прав людини, Зауваження загального порядку № 31 (2004), п. 10.

¹⁹ ЖК IV, ст. 1; Додатковий протокол I, ст. 1(1).

²⁰ Див. нижче, п. 84.

IV. КОНТЕКСТ

19. 24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала широкомасштабний збройний напад на Україну. Російські війська завдали ударів по всій території країни та ввійшли на територію України в десяти областях: Київській, Чернігівській, Донецькій, Харківській, Херсонській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Запорізькій і Житомирській. Напад здійснювався за підтримки пов'язаних із Росією озброєних груп.²¹ Вторгнення розпочало новий руйнівний етап у збройному конфлікті та призвело до стрімкого зростання кількості жертв серед цивільних осіб і руйнувань цивільних об'єктів, що значно перевищують аналогічні показники в зоні конфлікту на сході України з 2014 по 2021 роки.
20. Російський наземний наступ у напрямку столиці України Києва на північному фронті розпочався з численних вторгнень із території Російської Федерації та з Республіки Білорусь. Наступ головним чином очолювався підрозділами Східного військового округу Збройних сил Російської Федерації, зокрема, частинами 29-ї, 35-ї, 36-ї загальновійськових армій і Національної гвардії. 24 лютого 2022 року російські військові гелікоптери перетнули білорусько-український кордон у спробі захопити аеропорт «Антонов» на північному заході від столиці. За цим відбулося наземне вторгнення військ через Київську область уздовж західного берега річки Дніпро. Російські війська швидко захоплювали територію та населені пункти на своєму шляху та на початку березня 2022 року наблизилися до північно-західних околиць столиці.
21. На схід від Дніпра, 24 лютого 2022 року, російські та пов'язані сухопутні війська відкрили північно-східний фронт на чолі з частинами Центрального військового округу, зокрема, 41-ї та 2-ї загальновійськових армій і Національної гвардії. Ці сили увійшли в північні та північно-західні райони Чернігівської області та вирушили далі для оточення обласного центру. Того ж дня в Сумській області російські збройні сили по одному напрямку просунулися в бік обласного центру, а по іншому – захопили стратегічну трасу М02. На початок березня 2022 року російські війська дійшли з Чернігівської області до Київської та наблизилися до східних околиць міста Києва.
22. Приблизно через місяць багатовекторний наступ на Київ зупинився. Збройним силам України також вдалося утримати контроль над містами Чернігів та Суми. Зазнаючи дедалі більших втрат від Збройних сил України, російські війська почали відступати з цих трьох областей. На початок квітня 2022 року Збройні сили Російської Федерації повністю відступили з Київської, Чернігівської та Сумської областей.
23. З 24 лютого до 6 квітня 2022 року Російська Федерація ефективно контролювала значну частину цих трьох областей.

²¹ Озброєні групи самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки».

V. МАСШТАБИ ТА ОБСТАВИНИ ВБИВСТВ

24. Невдовзі після відступу російських військ із різних міст і селищ цих трьох областей місцеві жителі, органи влади та правоохоронні органи почали знаходити у значних кількостях тіла загиблих цивільних осіб. Тіла знаходили на вулицях, у полях, парках і лісових смугах, у будинках, під уламками зруйнованих будинків, у розбитих або спалених транспортних засобах на дорогах та трасах, у підвалах та ямах, а також у численних імпровізованих одиночних чи братських могилах.
25. За твердженнями Національної поліції, лише в Київській області на 22 квітня було знайдено 1084 тіла цивільних осіб.²² Станом на 20 жовтня 2022 року ця кількість зросла до 1365.²³ Щонайменше в 650 випадках причиною загибелі були кульові поранення.²⁴
26. Доступні судово-медичні та опосередковані дані дали змогу УВКПЛ встановити, що сотні цивільних осіб, тіла яких були знайдені в трьох областях, загинули під час бойових дій (переважно ті, що мали вибухові поранення або були витягнуті з-під завалів)²⁵, померли ненасильницькою смертю та відтак є непрямими втратами²⁶ або з природних причин. Водночас істотна кількість тіл цивільних осіб мала ознаки, що вказували на те, що жертви могли бути навмисно вбиті, а саме синці та порізи, кульові поранення, зв'язані руки, або тіла були спалені.
27. Станом на 31 жовтня 2022 року УВКПЛ задокументувало 441 випадок вбивств цивільних осіб (341 чоловік, 72 жінок, 20 хлопчиків і 8 дівчаток), що сталися в період з 24 лютого до 6 квітня 2022 року в 102 містах і селах Київської, Чернігівської та Сумської областей. Усі вони були вчинені російськими силами. Триває робота з підтвердження ще 198 ймовірних випадків вбивств у цих трьох областях. У доповіді детально описані 10 окремих випадків вбивств 21 цивільної особи, що були задокументовані УВКПЛ. У додатку наводиться стислий опис 79 інших задокументованих вбивств. У жодному випадку УВКПЛ не виявило інформації, яка б вказувала, що на момент вбивства жертви могли бути законною ціллю відповідно до застосовних норм міжнародного гуманітарного права.
28. Сто вбивств, наведених у доповіді, можна широко охарактеризувати за двома загальними категоріями. У першій – цивільні особи були свавільно страчені або в місцях тримання під вартою, або на місці. У другій – цивільні особи були вбиті під час нападу на них, зазвичай, під час пересування пішки, на велосипеді або в транспортних засобах.

²² Головне управління Національної поліції в Київській області, «Поліцейські Київщини встановили особу людини, загиблої під час окупації», 20 жовтня 2022 року, доступне за посиланням

https://www.facebook.com/pol.kyivregion/posts/pfbid0m47dtrc59SKp5mZk3YwrlKvHzGhLoCfUuXaMXBbLo4nqRNeEQqT4zzYtBLzAQQ6QL?_rdr

²³ Крім того, станом на 1 вересня 2022 року безвісти зниклими вважалися 207 цивільних мешканців Київської області. Див. Головне управління Національної поліції в Київській області, «Зв'язали руки, закрили очі: поліція Київщини виявила тіло вбитого окупантами мирного жителя», 1 вересня 2022 року, доступне за посиланням https://www.facebook.com/pol.kyivregion/posts/pfbid0m47dtrc59SKp5mZk3YwrlKvHzGhLoCfUuXaMXBbLo4nqRNeEQqT4zzYtBLzAQQ6QL?_rdr

²⁴ Головне управління Національної поліції в Київській області, «Андрій Небитов: Ірпінь і Буча стали центрами агресії армії російської федерації. Понад 3 тисячі воєнних злочинів окупанта вже задокументувала поліція Київщини», 10 червня 2022 року, доступне за посиланням <https://www.facebook.com/pol.kyivregion/posts/pfbid0XyMmGuwZKU7UH9QJpYSqXS1y4wJmjzmRp7v9BEHcbgrg3yXnLSHWiwXnM9HxPaezI>

²⁵ Артилерійські обстріли, ракетні та авіаційні удари, перехресний вогонь зі стрілецької зброї та легкого озброєння.

²⁶ Непрямі втрати розглядаються як смерті внаслідок втрати доступу до основних товарів і послуг через виникнення чи загострення ситуації війни чи збройного конфлікту.

	Дорослі			Діти			Усього
	Чоловіки	Жінки	Усього	Хлопчики	Дівчинки	Усього	
Свавільні страти – у місцях тримання під вартою	27	3	30	0	0	0	30
Свавільні страти – на місці	21	4	25	2	0	2	27
Напади на окремих цивільних осіб	27	13	40	3	0	3	43
Усього	75	20	95	5	0	5	100

29. Дорослі чоловіки становили 75 відсотків жертв. Якщо розглядати свавільні страти, то відсоток жертв серед чоловіків, як дорослих, так і хлопчиків, зростає до 88 відсотків. Вочевидь Збройні сили Російської Федерації, як правило, сприймали чоловіків як серйознішу загрозу ніж жінок і часто застосовували летальну силу проти цивільних чоловіків і хлопчиків попри їхній статус осіб, які перебувають під захистом.

	Область			Усього
	Київська	Чернігівська	Сумська	
Свавільні страти – у місцях тримання під вартою	16	10	4	30
Свавільні страти – на місці	19	8	0	27
Напади на окремих цивільних осіб	31	6	6	43
Усього	66	24	10	100

30. Наведені вище цифри свідчать, що вбивства цивільних осіб у районах Київської, Чернігівської та Сумської областей, що перебували під військовим контролем Збройних сил Російської Федерації не були випадковими, а відображали ширше явище, яке не обмежувалося окремими місцевостями, хоча випадки, задокументовані УВКПЛ, свідчать, що деякі райони постраждали більше. У контексті цього звіту найбільше вбивств, згідно з наявними на даний момент даними, сталося в місті Буча та Бучанському районі.

Вбивства цивільних осіб у Бучі

Буча – це місто за п'ять кілометрів на північний захід від Києва, де до війни мешкало близько 40 000 осіб. З перших днів повномасштабного російського збройного нападу на Україну в Бучі відбувалися бойові дії із застосуванням важкого озброєння та епізодичні вуличні бої, під яких припав на 3 та 4 березня 2022 року. Станом на 5 березня російські війська встановили повний

контроль над містом і залишалися там до 30 березня.²⁷ На той час у місті залишалося близько 5000 мешканців.²⁸

Увійшовши до міста 2 квітня, українські сили безпеки, українські та іноземні журналісти побачили десятки трупів спочатку на вулицях, а потім в багатьох інших місцях: у дворах, квартирах, підвалах, транспортних засобах, лісових смугах та імпровізованих одиночних і братських могилах. На багатьох тілах були сліди свавільних страт: синці, порізи, кульові поранення, зв'язані руки та опіки. Дві братські могили, що містили понад 100 тіл, були знайдені біля міської церкви. По всьому місту були ексгумовані тіла з десятків імпровізованих могил. Станом на 7 квітня було знайдено понад 300 тіл цивільних осіб; станом на 13 вересня їхня кількість сягнула 422.²⁹

УВКПЛ уперше відвідало Бучу 9 квітня, а потім здійснило 11 додаткових візитів до жовтня 2022 року. Під час роботи над справами в Бучі УВКПЛ доклало всіх зусиль, щоб запобігти повторній травматизації родичів, учілих і свідків, а також належним чином брало до уваги документи та слідчі дії, проведені іншими акторами, зокрема правоохоронними органами, правозахисними організаціями, працівниками/-цями ЗМІ.

Станом на 31 жовтня 2022 року УВКПЛ задокументувало вбивства 73 цивільних осіб (54 чоловіків, 16 жінок, 2 хлопчиків і 1 дівчинка) у Бучі, що сталися в період від 4 до 30 березня 2022 року. З цих випадків 24 вбивства детально описані в цій доповіді.³⁰ Станом на 31 жовтня 2022 року в УВКПЛ тривав процес підтвердження ще 105 ймовірних вбивств цивільних осіб (85 чоловіків, 11 жінок і 9 дорослих, статі яких ще не вдалося встановити) у цьому місті.

Більшість вбивств в Бучі було вчинено біля кількох вулиць, як-от Новояблонська, Склозаводська, Тарасівська, Центральна, Водопровідна, Вокзальна та, особливо, Яблунська. На цих вулицях, що розташовані поблизу прилеглого міста Ірпін, яке російські війська намагалися взяти під контроль у березні, і в якому була особливо висока концентрація Збройних сил Російської Федерації. В місцевих жителів могли стріляти просто за те, що вони з'явилися на вулиці. Щонайменше 14 цивільних осіб (10 чоловіків, 3 жінки і 1 дівчинка) були застрелені та залишені на 150-метровій ділянці вулиці Яблунської.

Особи, які керували транспортними засобами в місті або поблизу нього, а також ті, хто намагався виїхати з Бучі, регулярно зазнавали обстрілів і були вбиті без видимих причин. Мешканців закликали (через погрози зброєю та словесні залякування) залишатися в підвалах та у своїх будинках. Регулярно проводилися рейди підвалів і домогосподарств, а «підозрілих» осіб, особливо чоловіків, допитували про їхню ймовірну належність (на той момент чи в минулому) до Збройних сил України та правоохоронних органів, а також про ймовірне «шпигунство», зокрема передачу інформації про розташування російських військ. Деякі з них

²⁷ Наявна інформація з відкритих джерел дозволила встановити, що в районі Бучі діяли наступні підрозділи: 64-а окрема гвардійська мотострілецька бригада; 104-й, 234-й, 237-й десантно-штурмові полки 76-ї гвардійської повітряно-десантної дивізії; 137-й гвардійський парашутно-десантний полк 106-ї гвардійської Тульської повітряно-десантної дивізії; 331-й гвардійський парашутно-десантний полк 98-ї гвардійської повітряно-десантної дивізії; 14-та та 45-та гвардійські окремі парашутно-десантні бригади спеціального призначення; 155-та окрема бригада морської піхоти; 604-й Червонопрапорний центр спеціального призначення «Витязь» та інші підрозділи Національної гвардії, а також загін особливого призначення (ОМОН) «Ахмат-Грозний».

²⁸ Фокус, «У Бучі лишилося 5000 осіб. Як живе окуповане місто», 30 березня 2022 року, доступне за посиланням <https://focus.ua/voennye-novosti/510819-kak-zhivet-okkupirovannaja-bucha>.

²⁹ Головне управління Національної поліції в Київській області, «422 тіла вбитих окупантами мирних жителів виявили в місті після деокупації. Місця масових страт поліцейські Київщини знаходили в підвалах, на вулицях, в гаражах», 13 вересня 2022 року, доступне за посиланням <https://www.facebook.com/watch/?v=766527297938115>

³⁰ Див. пп. 33-36 та 45-52 доповіді, та пп. 95, 103 та 120 додатку до неї.

були вбиті на місці, інші були затримані та страчені пізніше. Як повідомив один російський солдат, який був у Бучі: «якщо місцеві заходили на наші позиції – їх затримували, допитували та майже одразу вбивали».³¹ Місцеві жителі повідомляли, що деякі вбивства виглядали цілком свавільними.

³¹ ВВС, «“Я туди більше не піду”. Як російські контрактники знову отримують повістки на війну», 28 вересня 2022 року, доступне за посиланням <https://www.bbc.com/russian/features-63049481>

VI. СВАВІЛЬНІ СТРАТИ

А. СВАВІЛЬНІ СТРАТИ В МІСЦЯХ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

31. Протягом звітної періоду, коли Збройні сили Російської Федерації прагнули встановити контроль над трьома областями, вони намагалися придушити будь-яку загрозу безпеці, як реальну, так і ймовірну. Це включало зусилля з виявлення та нейтралізації осіб, яких сприймали як комбатантів або які в інший спосіб допомагали Збройним силам України. Хоча міжнародне гуманітарне право дозволяє сторонам вживати заходів контролю та безпеки щодо цивільних осіб³² – як-от примус до поселення їх у визначеному місці чи інтернування³³ – в такому випадку все одно застосовуються гарантії належної правової процедури, зокрема зобов'язання інформувати таких осіб про причини вжиття таких заходів.³⁴ Заборона вбивства та катування затриманих осіб є абсолютною.³⁵ УВКПЛ стурбоване тим, що Збройні сили Російської Федерації взяли під контроль частини території України без належних засад, процедур і ресурсів для того, щоб належним чином усунути потенційні безпекові ризики, які можуть становити окремі місцеві особи. Такі ризики могли б бути вирішені за допомогою спеціальних заходів, дозволених міжнародним гуманітарним правом. Відсутність належних засад, процедур і ресурсів збільшила ризик порушень проти осіб, які перебувають під захистом, зокрема свавільних страт російськими військами.
32. Хоча УВКПЛ не змогло встановити точні причини затримання у всіх 30 випадках, представлених в доповіді та додатку до неї, у більшості випадків російські сили затримували цивільних осіб за підозрою в тому, що вони були комбатантами або брали участь у підготовці до військових дій. Головними підозрюваними були дорослі чоловіки, хоча й не тільки вони. Особисті речі, наприклад, камуфляжний одяг, підозрілий вміст телефону, військова служба або ймовірна участь у підготовці до бойових дій раніше, приміром, у виготовленні коктейлів Молотова, мали серйозні та смертельні наслідки. У випадках, зафіксованих УВКПЛ, періоди тримання під вартою тривали від кількох годин до кількох тижнів і закінчувалися свавільною стратою. Цивільних осіб тримали під вартою в будинках, підвалах, гаражах, поштовому відділенні, сільськогосподарських комплексах або інших приміщеннях, в яких розміщувалися російські війська. Тіла були знайдені в імпровізованих місцях тримання під вартою, здебільшого зі скутими кайданками або скотчем руками та пораненнями, що свідчать про катування перед вбивством, як-от вогнепальні поранення кінцівок чи пахової зони, ножові поранення та понівечені кінцівки. Принаймні в одному задокументованому випадку тіло жертви мало сліди сексуального насильства. У деяких випадках свідки бачили, як Збройні сили Російської Федерації затримували жертву перед тим, як її згодом було свавільно страчено. В інших випадках російські війська визнавали затримання жертви. Деякі жертви були затримані та страчені у своїх рідних містах, тоді як тіла інших були знайдені в сусідніх населених пунктах.

Київська область

Вбивство на вулиці Набережній у Бучі

33. 7 березня 2022 року приблизно опівдні четверо російських солдатів увійшли до будинку, в якому 27-річний чоловік проживав разом із матір'ю на вулиці Івана Франка.³⁶ Солдати почали обшукувати будинок і знайшли камуфляжну форму, що викликала в них підозру. Мати чоловіка пояснила, що форма належала

³² ЖК IV, ст. 27.

³³ Там само, ст. 78.

³⁴ Додатковий протокол I, ст. 75(3).

³⁵ Там само, ст. 75(2)(a)(i)-(ii).

³⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 18 липня 2022 року.

її покійному чоловікові, ветерану Збройних сил України. Після цього військовослужбовці наказали показати мобільні телефони родини, та знайшли в телефоні чоловіка повідомлення про пересування російських військ і вирішили його затримати.

34. Далі більша група солдатів привела цього чоловіка в будинок сусіда на вулиці Набережній. Солдати запитали жителів будинку, чи знали вони цього чоловіка. Отримавши ствердну відповідь, солдати почали кричати та звинувачувати чоловіка в тому, що він «бандерівець».³⁷ Жителі будинку, з якими спілкувалося УВКПЛ, сказали, що солдати були з Челябінська, але серед них були також етнічні буряти. Щонайменше один із них був офіцером. Він погрожував стратити чоловіка на місці, щоби провчити жителів. Солдати не виконали погрозу, але відвели чоловіка до сусіднього будинку на тій самій вулиці, де він залишався до своєї смерті.
35. Вранці 8 березня 2022 року до будинку, де його тримали під вартою, підійшла мати чоловіка. Вона побачила сина на підвір'ї, але солдати не дозволили йому піти. Його рука була поранена. Вона розповіла УВКПЛ, що її син виглядав дуже наляканим. Присутні солдати запевнили її, що повезуть її сина до «слідчого», і якщо все буде добре, його відпустять «за два тижні». Це був останній раз, коли вона бачила сина живим. У наступні дні вона поверталася до будинку, але солдати, які були розміщені там, погрожували її застрелити та наказали їй піти.
36. 30 березня 2022 року російські війська залишили цей район. Наступного дня тіло чоловіка було знайдено в підвалі будинку, де його востаннє бачили затриманим. Він лежав на матраці з вогнепальним пораненням голови та серйозно пораненою рукою.

Чернігівська область

Вбивство в селі Левковичі

37. У селі Левковичі УВКПЛ зафіксувало вбивство 38-річного чоловіка, що працював на місцевому агропромисловому підприємстві.³⁸ Коли російські війська ввійшли в Чернігівську область 24 лютого 2022 року, керівництво підприємства вирішило сформувати підрозділ охорони, який залишався б на території підприємства, щоби запобігти мародерству. Цього чоловіка вони призначили до складу підрозділу.
38. 4 березня 2022 року чоловік та його колега заступили на зміну з охорони. Через артилерійський обстріл неподалік вони сховалися в будівлі цеху. Незабаром після цього на територію будівлі прийшла група з чотирьох-п'яти солдатів. Їхні обличчя були закриті, і свідок, опитаний УВКПЛ, сказав, що вони були слов'янської зовнішності. Вони були вдягнені в зелений камуфляж та озброєні автоматами АК. Солдати увійшли до будівлі майстерні, знайшли двох чоловіків і наказали їм роздягнутися та віддати свої телефони. У телефоні колеги нічого, що б викликало їхній інтерес, солдати не знайшли. Однак після обшуку телефону жертви вони звинуватили його в тому, що він коригував артилерійський вогонь проти російських сил у цьому районі, і сказали: «Це через тебе загинуло стільки наших хлопців». Після цього солдати наказали колезі чоловіка піти. Це був останній раз, коли він бачив свого колегу живим.
39. Після того, як російські солдати залишили цей район, тіло чоловіка було знайдено 7 квітня 2022 року біля окопів, у лісосмузі на околиці Левковичів. В акті розтину, який отримала родина, було встановлено, що причиною смерті стало проникаюче поранення черепа, спричинене вогнепальним пострілом. Стан тіла вказував на те, що жертва була страчена приблизно за тиждень до цього моменту, що дозволяє припустити, що до вбивства він був під вартою приблизно три-чотири тижні.

³⁷ Термін, що використовується у вільному розумінні для позначення українських націоналістів.

³⁸ Інтерв'ю ММПЛУ, 2 серпня 2022 року.

Сумська область

Вбивство в місті Тростянець

40. Однією з жертв став 40-річний мешканець Боромлі, прилеглого села на північ від Тростянця.³⁹ Після початку бойових дій у Сумській області чоловік використовував свій автомобіль для доставки жителям Боромлі та Тростянця молока та медикаментів із міста Суми. Чоловік міг користуватися цими поїздками, щоби відстежувати пересування російських військ та передавати інформацію Збройним силам України.
41. Вранці 10 березня 2022 року він виїжджав із Тростянця, де відвідував свою сестру. Російські військові зупинили чоловіка на блокпосту на дорозі Н12 поруч із рестораном «Малібу». У той період цією дорогою евакуювалися з Тростянця цивільні особи. Четверо російських військовослужбовців витягли чоловіка з автомобіля, повалили на землю та почали бити ногами. Після обшуку його телефону вони скували йому руки кайданками та заклеїли очі скотчем. Потім вони підняли його з землі та відвели за сусідню будівлю. Це був останній раз, коли цього чоловіка бачили живим.
42. Коли його рідні отримали інформацію про затримання чоловіка, вони зателефонували йому на мобільний телефон. Чоловік, який відповів на дзвінок, представився військовослужбовцем Збройних сил Російської Федерації і заявив: «Якщо хочете бачити його живим, скажіть йому, щоб він все розповів». Родичам не дали можливості поговорити з жертвою.
43. Після відступу російських військ із Тростянця працівник міської ради знайшов тіло жертви в ямі для ремонту автомобілів у гаражі на вулиці Благовіщенській. Він описав обличчя жертви як «невпізнаване». Руки жертви були зв'язані скотчем, а на його сильно понівеченому тілі були вогнепальні поранення в голову. Сумське обласне бюро судово-медичної експертизи встановило причину смерті – численні переломи черепа внаслідок вогнепальних поранень.

В. СВАВІЛЬНІ СТРАТИ НА МІСЦІ

44. Окрім свавільних страт у місцях тримання під вартою в 27 випадках, представлених у цій доповіді та додатку до неї, порушники свавільно стратили жертв на місці невдовзі після їхнього затримання. Більшість таких страт відбувалися під час так званих «зачисток», поквартирних рейдів, що проводилися солдатами. У цих випадках жертв свавільно страчували у власних будинках, перед житловими будинками та на прилеглих подвір'ях. Інші свавільні страти відбувалися після того, як порушник встановлював фізичний контроль над жертвою, навіть коли остання була вочевидь недієздатною або виявляла намір здатися, наприклад, виконували накази, припиняла будь-які рухи, завмирала чи піднімала руки.

Київська область

Вбивство на вулиці Тарасівській у Бучі

45. В одному задокументованому випадку троє цивільних осіб – молода жінка та подружжя літнього віку – були вбиті у дворі приватного будинку на вулиці Тарасівській у Бучі.⁴⁰ Подружжя літнього віку – 64-річна жінка та 65-річний чоловік – були власниками будинку.

³⁹ Інтерв'ю ММПЛУ, 8 червня, 31 серпня та 2 вересня 2022 року.

⁴⁰ Інтерв'ю ММПЛУ, 13 та 25 липня 2022 року.

-
46. 16 березня 2022 року молодий російський солдат привів третю жертву, 23-річну жінку, на подвір'я будинку. Вона виглядала пораненою та мала кровотечу з пахової області.⁴¹ Він поклав її на диван біля будинку та намагався зупинити кровотечу. Власниця будинку вийшла й допомогла надати жертві медичну допомогу, наклавши імпровізований джгут. Після цього солдат залишив подвір'я та вийшов на вулицю.
47. Незабаром до будинку з іншого боку підійшов офіцер у формі пісочного кольору. Він увійшов у двір і одразу відкрив вогонь по двох жінках. Обидві загинули на місці. Почувши постріли, на вулицю вибіг власник будинку, і він також був застрелений. Після цього офіцер вийшов із двору та почав кричати на групу російських солдатів, що стояли на вулиці.
48. Дочка жертв повідомила УВКПЛ, що тіла її батьків і молодої жінки були поховані в імпровізованій могилі. Вона сказала, що пізніше, 15 або 16 квітня 2022 року, вони були ексгумовані, й у звіті судово-медичної експертизи було встановлено, що її батьки були вбиті пострілами з вогнепальної зброї.

Вбивство на вулиці Склозаводській у Бучі

49. УВКПЛ задокументувало випадок, коли двоє чоловіків були вбиті перед житловим багатоквартирним будинком на вулиці Склозаводській у Бучі.⁴² Один із загиблих, 55-річний чоловік, вирішив залишитися зі своєю дружиною в їхній квартирі на вулиці Склозаводській, щоби доглядати її прикуту до ліжка матір. Після того, як 3 березня 2022 року російські війська ввійшли на вулицю Склозаводську, вони на короткий час затримали та допитали його.
50. Коли гуманітарна ситуація в Бучі погіршилася, він та його друг, 57-річний чоловік, вирішили допомогти місцевому цивільному населенню з доставкою води та продуктів харчування. Спочатку вони здійснювали доставку пішки, а потім почали використовувати білий мікроавтобус, який дозволяв перевозити значно більший бак із водою.
51. 28 березня 2022 року, приблизно о 8:30, двоє чоловіків рубали дрова, варили їжу та готували доставку води у дворі багатоквартирного будинку на вулиці Склозаводській. У той момент у двір зайшла група російських солдатів. Одна з жертв залишилася біля вогню, а інший побіг до мікроавтобуса. Першого чоловіка солдати застрелили впритул, а потім відкрили вогонь по мікроавтобусу. Почувши постріли, дружина другої жертви почекала приблизно п'ять хвилин, а потім вийшла з будинку. Вона побачила друга свого чоловіка, який лежав мертвим на землі з вогнепальним пораненням у голову. Вона знайшла свого чоловіка мертвим у припаркованому поруч мікроавтобусі з вогнепальним пораненням у груди.
52. Того ж дня дружина поховала обох жертв на подвір'ї. Тіла були ексгумовані приблизно в квітні 2022 року.

Чернігівська область

Вбивство молодих людей у селі Мохнатин

53. УВКПЛ задокументувало смерть трьох молодих людей – 18-річного чоловіка та 17-річних хлопчиків-близнюків – у селі Мохнатин.⁴³ УВКПЛ провело інтерв'ю з мешканцем Мохнатина, який був свідком цього вбивства.
54. Коли бойові дії поширилися на Чернігівську область, Мохнатин став транзитним селом для російських колон бронетехніки, які в'їжджали та виїжджали з зони боїв навколо Чернігова. У той період місцеві жителі остерігалися виходити на вулицю, користуватися дорогами й навіть дивитися на російські війська, що

⁴¹ Хоча поки не встановлено, але характер тілесних ушкоджень вказує на те, що жертва могла стати жертвою сексуального насильства.

⁴² Інтерв'ю ММПЛУ, 11 та 12 серпня 2022 року.

⁴³ Інтерв'ю ММПЛУ, 2 серпня 2022 року.

проїжджали повз них. Раніше російська бронетехніка вже обстрілювала житлові будинки, коли бачила, що хтось заглядає через огорожу.

55. Вранці 14 березня 2022 року російська колона вирушила на південь у напрямку зони бойових дій. Свідок, опитаний УВКПЛ, спостерігав за рухом колони та припустив, що вона повернеться через Мохнатин того самого дня, якщо буде відбита українськими силами навколо Чернігова.
56. Колона бронетехніки дійсно повернулася того ж дня та проходила через Мохнатин. Коли колона в'їжджала в село, троє молодих людей йшли по дорозі в протилежному напрямку. Вони зупинилися на узбіччі дороги, коли побачили колону, що наближалася. Перша машина колони зупинилася, направила гармату на 18-річного хлопця і відкрила вогонь. Жертва загинула на місці, силою удару йому відірвало частини тіла. Двоє хлопців зупинилися на узбіччі дороги та підняли руки на знак здачі. З інших броньованих машин колони вийшли російські військовослужбовці та розстріляли обох хлопців зі стрілецької зброї.
57. Як тільки колона проїхала, місцеві жителі побігли до жертв і намагалися надати їм першу медичну допомогу. Перша жертва була мертва – гарматними снарядами їй відірвало голову та руку. Трава навколо місця влучання горіла. З двох інших хлопчиків один невдовзі помер на місці. Другий хлопчик міг говорити та запитав: «Виглядає погано?», маючи на увазі свої поранення. Його мати приїхала і спробувала відвезти сина до лікарні, але дорогою він помер.

Вбивство чотирьох чоловіків у селі Левковичі

58. Чотири чоловіки були вбиті в одному випадку, задокументованому в селі Левковичі.⁴⁴ УВКПЛ провело інтерв'ю з трьома мешканцями, які розповіли, як після початку бойових дій деякі чоловіки почали готуватися до захисту села. Хоча в них не було зброї, вони готували коктейлі Молотова та ховали їх у будівлях поруч із перехрестями та мостами. Група чоловіків зазвичай збиралася пізно ввечері біля пам'ятника-хреста в центрі села, щоби поспілкуватися та обговорити безпекову ситуацію.
59. Два свідки повідомили УВКПЛ, що 28 лютого 2022 року після 17:00 російська військова колона в'їхала до центру села біля пам'ятника, де зазвичай збиралися чоловіки. Приблизно о 18:00 свідки почули постріли зі стрілецької зброї з боку пам'ятника. Один зі свідків стверджував, що чув постріли пізніше, приблизно о 20:00. Оскільки було темно, ніхто не наважився вийти на вулицю, щоби перевірити, що сталося.
60. Дружина однієї з жертв повідомила УВКПЛ, що її чоловік пішов із дому в той день близько 17:00. Невдовзі після цього він зателефонував їй і повідомив, що з ним усе гаразд. Того ж вечора він не повернувся додому.
61. Уранці 29 лютого 2022 року мешканці села знайшли біля пам'ятника тіла чотирьох місцевих чоловіків. Жертвам було 33, 34, 46 та 51 рік. Двоє свідків розповіли, що жертви мали вогнепальні та ножові поранення, а їхні руки були пораненими та брудними. Рани вказують на те, що жертв кували, а потім стратили на місці. Дружина однієї з жертв розповіла, що тіло її чоловіка було оголеним зверху; його куртка була складена та покладена під голову, як ніби він спав.
62. Дружина однієї з жертв сказала, що через кілька днів після вбивства до її будинку прийшли російські солдати та запитали, де зберігаються коктейлі Молотова. Вона заперечила будь-яку обізнаність щодо їх приготування та зберігання.

⁴⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 2 серпня 2022 року.

VII. НАПАДИ НА ОКРЕМИХ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

63. У доповіді та додатку до неї наводиться інформація про 43 вбивства унаслідок нападів на окремих цивільних осіб. Більшість жертв ставали об'єктами нападів, коли вони пересувалися пішки або на велосипедах, автомобілях чи мікроавтобусах. Їх розстрілювали, коли вони їхали на роботу, привозили їжу іншим, відвідували сусідів чи родичів або намагалися втекти із зони бойових дій. Деякі з обстріляних автомобілів були позначені білими прапорами або мали на лобовому склі маркування, що вказували на те, що вони перевозили дітей. В інших випадках солдати відкривали вогонь по домогосподарствах, пробиваючи стіни великокаліберними кулями або танковими снарядами. У всіх задокументованих випадках не виявлено жодних спроб дотримуватися принципу розрізнення або зобов'язання вживати всіх можливих запобіжних заходів для уникнення загибелі цивільного населення.

Київська область

Вбивство людей, що евакуювалися із селища Макарів

64. В одному випадку троє членів однієї сім'ї – чоловік, жінка та дитина – були вбиті під час евакуації у складі цивільної автоколоні із селища Макарів.⁴⁵ УВКПЛ провело інтерв'ю з родичем жертв та іншою особою, яка була у складі тієї цивільної колони.
65. 27 лютого 2022 року російські війська ввійшли в Макарів та одразу розмістили військову техніку у дворах цивільних будинків. Вони припаркували бронетранспортер у дворі будинку сім'ї та встановили зенітно-ракетний комплекс «Бук» класу земля-повітря неподалік від нього. Попри ескалацію бойових дій на початку березня 2022 року сім'я не наважувалася евакуюватися, оскільки багато доріг було перекрито.
66. 12 березня 2022 року російські солдати прийшли до будинку сім'ї та заявили, що хтось у мікрорайоні передає координати російських позицій Збройним силам України. Вони наказали всій родині виїхати під загрозою розстрілу. Дорога, що веде до головної траси Київ-Житомир, була перекрита, тому солдати наказали родині рухатися на північ до села Королівка через село Липівка.
67. Того ж дня для евакуації з Макарова зібралося шість автомобілів. Родичка жертв прив'язала до сімейного автомобіля білу тканину, яка мала виконувати функцію білого прапора, та прикріпила на вікна автомобіля табличку «ДІТИ». У машині було четверо членів її сім'ї: 60-річний чоловік, 35-річна невістка та двоє онуків віком 11 і 6 років. Потім цивільна колона вирушила до Липівки, де російські військовослужбовці пропустили колону та наказали водіям їхати за іншими автомобілями через мінну небезпеку.
68. Під час руху в напрямку Королівки родичка жертв побачила російський бронетранспортер у полі праворуч від неї. Бронетранспортер відкрив вогонь, який влучив у колону, внаслідок чого її чоловік, невістка та 11-річний онук загинули. Її та її вцілілому онуку вдалося виповзти з машини, і вони побачили інших цивільних осіб, які намагалися доповзти до найближчих укриттів у полі. Оскільки вона була поранена в голову, а її онук – у ноги та живіт, вони не могли йти далеко та лежали на землі, поки не прибули українські військовослужбовці, які допомогли їм евакуюватися до лікарні в селищі Брусилів Житомирської області.

⁴⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 1 травня 2022 року.

Чернігівська область

Вбивство велосипедистів біля села Припутні

69. УВКПЛ задокументувало вбивство двох цивільних осіб поблизу села Припутні.⁴⁶ УВКПЛ провело інтерв'ю з місцевим посадовцем, який повідомив, що після початку бойових дій Збройні сили Російської Федерації розмістили артилерійські підрозділи поруч із селом. Хоча солдати не встановили позиції в Припутнях, через село часто проїжджали великі російські військові колони.
70. 27 березня 2022 року російська колона бронетехніки, що рухалася з села Вишнівка в напрямку Припутнів, відкрила вогонь по двох велосипедистах, які їхали у протилежному напрямку, і тяжко їх поранила. Одна з жертв, 52-річна жінка з Припутнів, змогла подзвонити сільському посадовцю. Вона повідомила йому, що російська колона бронетехніки здійснила напад на неї та її 55-річного чоловіка, коли вони їхали на похорон, і що вони лежали з пораненнями на узбіччі дороги.
71. Сільський посадовець і місцева бригада швидкої допомоги разом вирушили до вказаного місця. Вони знайшли двох жертв приблизно за один кілометр від села. Чоловік мав вогнепальні поранення в області таза, а жінка – вогнепальне поранення в живіт. Каретою швидкої допомоги жертв було доставлено до лікарні міста Ічня, де від поранень вони невдовзі померли.

Сумська область

Вбивство в селі Спартак

72. УВКПЛ провело інтерв'ю з мешканцем села Спартак, який став свідком того, як російська колона бронетехніки обстріляла та вбила 58-річного чоловіка.⁴⁷
73. 4 березня 2022 року опівдні велика колона російської бронетехніки зупинилася перед селом Спартак, приблизно 400 метрів від будинку жертви. Колона рухалася вздовж дороги від села Чемоданівка до села Хоружівка. На той час у селі не було бойових дій, і свідки припускають, що колона зупинилася через технічні несправності.
74. Жертва та двоє інших мешканців села спостерігали за колоною з сусідньої церкви. За кілька хвилин вони відвернулися від колони та пішли до будинку жертви. Коли вони наблизилися до будинку, колона відкрила по них кулеметний вогонь. Кулі влучили жертві в спину, від чого він помер на місці. УВКПЛ не знайшло жодної інформації, яка вказує на те, що жертва брала безпосередню участь у бойових діях на момент вбивства.

⁴⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 3 серпня 2022 року.

⁴⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 31 серпня 2022 року.

VIII. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

75. Як сторони Женевських конвенцій та Додаткового протоколу I, Російська Федерація та Україна зобов'язані ефективно розслідувати твердження про незаконні вбивства, включно з умисними вбивствами осіб, які перебувають під захистом, та нападами, спрямованими проти окремих цивільних осіб, а також переслідувати в судовому порядку будь-яку особу, яка, як стверджується, вчинила або наказала вчинити такі дії.⁴⁸ Обов'язок розслідувати та переслідувати в судовому порядку за воєнні злочини є також усталеною нормою міжнародного звичаєвого права.⁴⁹ Це зобов'язання поширюється на інші воєнні злочини, які могли передувати умисним вбивствам, як-от катування чи сексуальне насильство. Хоча порушники та їхні командири можуть притягатися до особистої кримінальної відповідальності за такі вбивства чи напади, держава несе відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені особами, які входять до складу її збройних сил.⁵⁰ Держава несе відповідальність за всі дії, що вчиняються особами, які входять до складу її збройних сил, та повинна відшкодувати завдані збитки за порушення своїх зобов'язань у сфері гуманітарного права, якщо для цього є підстави.⁵¹
76. Українська влада та міжнародні органи докладають численних зусиль для встановлення відповідальності за вбивства цивільних осіб в Україні. Російська влада різних рівнів управління заперечила будь-які порушення чи напади на цивільних осіб.

A. ДЕРЖАВНІ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВІ РОЗГЛЯДИ

Україна

77. Умисне вбивство цивільних осіб є воєнним злочином відповідно до Кримінального кодексу України, який передбачає покарання за «умисне вбивство» в поєднанні з порушенням «законів та звичаїв війни» у вигляді довічного позбавлення волі.⁵² Кримінальний кодекс передбачає покарання як для безпосередніх порушників, так і для тих, хто віддав наказ про вчинення злочину.⁵³
78. Станом на 21 вересня 2022 року Офіс Генерального прокурора України зареєстрував понад 35 000 інцидентів, пов'язаних із порушенням Російською Федерацією «законів та звичаїв війни».⁵⁴ Інформація, наявна в Єдиному державному реєстрі судових рішень, свідчить про те, що суди України розглядають 101 справу, пов'язану з умисним вбивством цивільних осіб, зокрема, 21 в Київській області, 23 в Чернігівській області та жодної в Сумській області.⁵⁵
79. Станом на 21 вересня 2022 року було лише одне успішне судове переслідування та засудження солдата за вбивство цивільної особи. 23 травня 2022 року Вадима Шишимаріна, сержанта 13-го гвардійського танкового полку 4-ї гвардійської танкової дивізії російської армії, було засуджено за вбивство

⁴⁸ ЖК III, ст. 130; ЖК IV, ст. 46; Додатковий Протокол I, ст. 85.

⁴⁹ МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право, том 1, норма 158.

⁵⁰ Гаазька Конвенція (IV) 1907 року, ст. 3; Додатковий Протокол I, ст. 91; МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право, том 1, норма 149.

⁵¹ Додатковий Протокол I, ст. 91.

⁵² Кримінальний кодекс України, ст. 438(2).

⁵³ Там само, ст. 438(1).

⁵⁴ Офіс Генерального прокурора України, «Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ», 11 жовтня 2022 року, доступне за посиланням <https://warcrimes.gov.ua/en/all-crimes.html>

⁵⁵ Єдиний державний реєстр судових рішень, доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/>

беззбройного цивільного Олександра Шеліпова в Сумській області.⁵⁶ Суд засудив Шишимаріна до довічного ув'язнення, але після апеляції вирок був зменшений до 15 років позбавлення волі.⁵⁷ Суд встановив, що Шишимарін, перебуваючи в автомобілі з іншими російськими солдатами, відкрив вогонь по цивільній особі, яка розмовляла по телефону на узбіччі дороги. Після вивчення обставини справи суд дійшов висновку, що Шишимарін не отримував наказу відкривати вогонь по жертві. Утім він вирішив зробити це з наміром вбити жертву попри її цивільний статус. Шишимарін, професійний військовослужбовець-контрактник, заявив у суді, що йому та іншим військовослужбовцям не були надані вказівки чи інструкції щодо законів збройного конфлікту під час проходження військової служби. Це свідчення підняло питання про те, якою мірою Російська Федерація виконала своє зобов'язання щодо належного навчання та поширення норм міжнародного гуманітарного права серед своїх збройних сил та пов'язаного з ними персоналу.⁵⁸

80. Україна стикається з численними викликами в розслідуванні та судовому переслідуванні справ, пов'язаних з імовірними умисними вбивствами цивільних осіб. Істотна кількість тверджень вимагає від держави мобілізації суттєвих ресурсів. Наразі є численні ініціативи для допомоги Україні в питаннях відповідальності, зокрема, через координацію національних, регіональних і міжнародних зусиль у сфері документування. Однією з таких ініціатив є створення Групи Діалогу, яка, серед інших функцій, має визначати технічні потреби національних органів влади та забезпечувати розбудову потенціалу та надання цільової допомоги.⁵⁹ Однак освоєння існуючими структурами нових ресурсів потребуватиме часу.
81. Судово-медична експертиза та навчання є одними зі сфер, де зокрема необхідна технічна допомога. У деяких випадках, задокументованих для цієї доповіді, офіційні свідоцтва, видані сім'ям жертв, містили помилкову інформацію, наприклад, неправильну дату або причину смерті. Брак точних записів загрожує ускладненню встановлення відповідальності в майбутньому. У міру виявлення нових місць масових поховань на територіях, що раніше були під контролем Збройних сил Російської Федерації, судово-медичним експертам стає важко ідентифікувати останки жертв, а також встановити та належним чином задокументувати причини смерті. Розслідування катувань та випадків сексуального насильства зіштовхується з додатковими викликами, якщо тіла ексгумовані у стані прогресуючого розкладання.
82. Інтерв'ю, проведені УВКПЛ, вказують на подальші труднощі у встановленні винних осіб. Хоча свідки, зазвичай, пригадують деякі прикмети порушників, як-от розпізнавальні маркери етнічної приналежності або походження (такі, як «слов'янської зовнішності», «бурят», «чеченець»), тип зброї, малюнок камуфляжу, маркування транспортних засобів («V», «Z», «O»), а іноді й позивні, такої інформації рідко буває достатньо для визначення та встановлення зв'язку з конкретним підрозділом чи особою. Брак співпраці з російською владою додатково ускладнює для України допит або арешт будь-яких підозрюваних.

Російська Федерація

83. Кримінальний кодекс Російської Федерації передбачає покарання як за вбивство⁶⁰, так і за воєнні злочини.⁶¹ Кодекс визначає, що військовослужбовці військових частин Російської Федерації, за злочини,

⁵⁶ Солом'янський районний суд міста Києва, справа № 760/5257/22, рішення від 23 травня 2022 року, доступне за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104432094>

⁵⁷ Рішення апеляційної інстанції на момент написання доповіді ще не було опубліковане.

⁵⁸ ЖК I, ст. 47; ЖК II, ст. 48 ЖК III, ст. 127; ЖК IV, ст. 144.

⁵⁹ Політична декларація конференції Ukraine Accountability Conference, 14 липня 2022 року, доступне за посиланням <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-foreign-affairs/documents/diplomatic-statements/2022/07/14/political-declaration-of-the-ministerial-ukraine-accountability-conference>

⁶⁰ Кримінальний кодекс Російської Федерації, ст. 105.

⁶¹ Там само, ст. 356.

вчинені на території іноземної держави, несуть кримінальну відповідальність.⁶² Попри значний обсяг інформації, включно з відкритих джерел, що свідчить про причетність військовослужбовців Збройних сил Російської Федерації до вбивств цивільних осіб, УВКПЛ не знайшло жодних даних про те, що російська влада активно розслідує будь-які такі випадки або здійснює судове переслідування.

В. РОЗСЛІДУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІВ

84. Ані Україна, ані Російська Федерація не є державами-учасниками Римського статуту МКС.⁶³ Однак Україна подала дві декларації щодо визнання юрисдикції МКС щодо ймовірних злочинів, вчинених на території України з 21 листопада 2013 року.⁶⁴ 31 березня 2022 року численні держави-учасники Римського статуту направили Офісу Прокурора МКС звернення щодо ситуації в Україні.⁶⁵ 2 березня 2022 року Прокурор МКС підтвердив, що його Офіс відкриває розслідування щодо ситуації в Україні.⁶⁶
85. 4 березня 2022 року Рада ООН з прав людини створила Незалежну міжнародну комісію з розслідування порушень в Україні.⁶⁷ Комісія має мандат розслідувати всі ймовірні порушення та утиски прав людини та порушення міжнародного гуманітарного права, а також встановлювати відповідальних фізичних і юридичних осіб. До складу Комісії входять три експерти з прав людини, призначені Головою Ради ООН з прав людини, дії яких доповнюють, консолідують та будуються на роботі ММПЛУ.⁶⁸ У своїй першій доповіді, серед інших порушень, Комісія задокументувала напади на цивільних осіб⁶⁹ та свавільні страти.⁷⁰ Комісія відзначила гостру потребу в правосудді для членів сімей, які втратили своїх близьких, і заявила, що вона продовжитиме роботу й надасть рекомендації щодо форм притягнення до відповідальності, що доповнюють кримінальну відповідальність, включно з такими заходами, як репарації.⁷¹

⁶² Там само, ст. 12(2).

⁶³ Міжнародний кримінальний суд (МКС), Держави-учасники Римського статуту, доступне за посиланням <https://asp.icc-cpi.int/states-parties>

⁶⁴ МКС, Декларація України від 9 квітня 2014 року, № 61219/35-673-384, доступна за посиланням <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>; МКС, Декларація України від 8 вересня 2015 року, доступна за посиланням https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf

⁶⁵ МКС, Звернення Республіки Литва, 1 березня 2022 року, доступне за посиланням <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/1041.pdf>; МКС, Звернення 38 держав-учасниць, 2 березня 2022 року, доступне за посиланням <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/Article-14-letter.pdf>

⁶⁶ МКС, Заява прокурора МКС Каріма А.А. Хана про ситуацію в Україні: отримання звернень від 39 держав-учасниць і відкриття розслідування, 2 березня 2022 року, доступна за посиланням <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>

⁶⁷ A/HRC/RES/49/1.

⁶⁸ Там само, п. 11.

⁶⁹ A/77/533, пп. 56-59.

⁷⁰ Там само, пп. 65-74.

⁷¹ Там само, пп. 111 і 115.

IX. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

86. Хоча весь масштаб вбивств цивільних осіб у Київській, Чернігівській і Сумській областях поступово стає очевидним, органам державної влади, за підтримки міжнародних партнерів, можуть знадобитися роки, щоби виявити та зафіксувати кожен можливий випадок. Залишаються серйозні виклики в питаннях пошуку останків жертв і встановленні фактичних обставин кожної смерті. Це завдання ускладнюється тим, що після відступу Збройних сил Російської Федерації з інших частин України виявлено ще більше місць поховань. Могили, знайдені в Ізюмі, Куп'янську та інших населених пунктах на сході Харківської області з вересня 2022 року, є одними з останніх прикладів. Лише ретельна слідча та судово-медична робота може показати, скільки загиблих могли бути жертвами свавільних страт.
87. Розглянуті в цій доповіді випадки дозволяють дійти кількох висновків. По-перше, існують переконливі підстави вважати, що свавільні страти задокументовані у цій доповіді можуть становити військовий злочин, такий як умисне вбивство. Чоловіки та хлопчики становили 88 відсотків жертв свавільних страт, що вказує на те, що вони непропорційно ставали об'єктами нападів за ознакою статі, включно через соціально зумовлені гендерні ролі. Члени сімей, що вижили, багато з яких є жінками, переживають травму і стрес через передчасну та насильницьку смерть їхніх близьких, що загострюється нестачею сімейних доходів (особливо у разі втрати годувальника) та збільшенням тягаря з догляду за рідними.
88. По-друге, нездатність російських збройних сил неухильно дотримуватися правил ведення бойових дій та поводження з особами, які перебувають у їхньому підпорядкуванні, викликає серйозне занепокоєння щодо рівня інструктажу та підготовки щодо міжнародного гуманітарного права, які вони могли отримати до та під час військового розгортання. Це також вказує на брак ефективного командування та контролю, а також достатньої дисциплінарної системи для реагування на порушення таких правил.
89. По-третє, брак змістовного розслідування звинувачень у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права та судового переслідування підозрюваних піддає сумніву готовність Російської Федерації у повній мірі дотримуватися своїх міжнародно-правових зобов'язань, зокрема, за Женевськими конвенціями. Попри повсюдні та добре задокументовані випадки свавільних страт УВКПЛ не змогло виявити жодного випадку, в якому військовослужбовець Збройних сил Російської Федерації – солдат або командир за званням – був би притягнутий російською владою до відповідальності за свою роль у вчиненні таких вбивств або за нездатність покарати за них.
90. Насамкінець, огляд зусиль, докладених на сьогодні для забезпечення відповідальності, свідчить, що для притягнення порушників до відповідальності та забезпечення засобів правового захисту та репарацій жертвам ще потрібно багато чого зробити. Якщо сторони, відповідальні за заподіяння шкоди, не бажають виконувати свої зобов'язання, може виникнути потреба у створенні національних програм з відшкодування шкоди та надання іншої допомоги жертвам.⁷² Зважаючи на невизначеність і тривалість судових процесів, ці програми можуть бути необхідними для забезпечення своєчасної медичної, психосоціальної та інших форм підтримки жертв. УВКПЛ закликає до негайного виконання наведених нижче рекомендацій.
91. Російській Федерації:
- а) Поважати та забезпечувати повагу, у будь-який час і за будь-яких обставин, міжнародного гуманітарного права, включно з основними гарантіями щодо поводження із затриманими, закріпленими в статті 75 Додаткового протоколу I.
 - б) Забезпечити повне дотримання принципу розрізнення та утримуватися від спрямування нападів на цивільних осіб і цивільні об'єкти.

⁷² Основні принципи та керівні положення, п. 16.

- c) Забезпечити своєчасне, ефективне розслідування всіх тверджень про незаконні вбивства, зокрема умисні вбивства, і пов'язані порушення, як-от катування та сексуальне насильство, та забезпечити належне судове переслідування всіх ймовірних правопорушників, включно з особами, які обіймають командні посади, з урахуванням прав на справедливий судовий розгляд.
- d) Забезпечити поширення міжнародного гуманітарного права, зокрема, через проведення належних інструктажів для Збройних сил Російської Федерації.
- e) Видати чіткі накази та інструкції військовослужбовцям Збройних сил Російської Федерації та пов'язаних озброєних груп, а також членам приватних військових компаній щодо дотримання міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права.

92. Україні:

- f) Провести ретельне розслідування всіх ймовірних випадків вбивства осіб, які перебувають під захистом, незалежно від належності ймовірного порушника чи жертви.
- g) Забезпечити жертвам і постраждалим особам справедливий, ефективний і швидкий доступ до правосуддя. Розглянути питання створення національних програм із відшкодування шкоди та надання необхідної медичної, психосоціальної, фінансової та іншої підтримки жертвам.
- h) Забезпечити своєчасне та ретельне проведення судово-медичної експертизи, зокрема видачу точних свідоцтв про смерть та актів судово-медичного дослідження.

93. Міжнародній спільноті:

- i) Підтримувати всі зусилля щодо забезпечення відповідальності на національному, регіональному та міжнародному рівнях за ймовірні порушення міжнародного гуманітарного права, зокрема, умисні вбивства цивільних осіб. Працювати над подальшим забезпеченням, у відповідних випадках, ефективної координації та узгодженості дій між суб'єктами відповідальності на національному та міжнародному рівнях.
- j) Підтримувати національні установи через надання ресурсів та зміцнення їхнього потенціалу, зокрема, в галузі судово-медичної експертизи, для розслідування тверджень про серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та грубі порушення міжнародного права прав людини, включно з умисними вбивствами осіб, які перебувають під захистом, та притягнення до відповідальності винних осіб.
- k) Підтримувати національні установи та організації громадянського суспільства, що надають психосоціальну підтримку та інші форми допомоги вцілілим членам сімей жертв та свідкам вбивств.

ДОДАТОК. ДОДАТКОВІ ВИПАДКИ ЗАГИБЕЛІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

94. У додатку наводиться перелік додаткових випадків загибелі цивільних осіб, зафіксованих УВКПЛ.

А. СВАВІЛЬНІ СТРАТИ В МІСЦЯХ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Київська область

95. У Бучі:

- a. З 12 до 31 березня 2022 року російські війська займали два будинки на вулиці Ридзанича, що належали двом братам віком 60 і 66 років.⁷³ Після відступу російських військ 31 березня 2022 року два свідки знайшли тіла братів неподалік у канаві. Стан розкладання тіл вказував на те, що жертви були страчені менш ніж за тиждень до цього, що свідчить про їхнє ймовірне тримання під вартою упродовж певного періоду часу. Судово-медична експертиза встановила, що одна жертва загинула від пострілу в серце, а інша – від пострілу в голову.
- b. 18 березня 2022 року російські війська затримали трьох цивільних осіб – 31-річного чоловіка, 42-річного чоловіка та 36-річну жінку – в мікрорайоні Яблунька міста Буча.⁷⁴ Матір одного із затриманих звернулася до російської військової частини, розташованої в цьому районі. Солдати мали військову техніку з позначками «V» і, як стверджується, належали до десантних військ. Вони повідомили матір, що її сина «забрали на підвал». За тиждень мати знайшла тіла її сина та двох інших жертв у відкритому «сарай» на вулиці Центральній. На тілах усіх трьох були вогнепальні поранення в голову.
- c. В останній тиждень березня 2022 року 30-річний чоловік вийшов зі своєї квартири на вулиці Водопровідній у Бучі.⁷⁵ Його тіло було знайдено за тиждень у будинку на вулиці Центральній. У жертви було вогнепальне поранення в рот, а на тілі були сліди катувань.
- d. 7 квітня 2022 року житель вулиці Вокзальної повернувся до свого будинку та в підвалі знайшов оголене тіло 34-річної жінки.⁷⁶ Її тіло було накрите хутряним пальтом. У жінки було вогнепальне поранення в голову, а на тілі – сліди катувань, зокрема на грудях, що свідчить про те, що вона могла стати жертвою сексуального насильства. Свідки, з якими спілкувалося УВКПЛ, сказали, що в будинку раніше перебували російські війська.

96. 29 березня 2022 року в селі Стоянка російські солдати ввійшли в будинок на вулиці Грибній.⁷⁷ Власник будинку прихистив двох сусідів – чоловіків віком 53 і 66 років, будинок яких було зруйновано внаслідок артилерійського обстрілу 10 березня 2022 року. Він розповів УВКПЛ, що солдати наказали двом його сусідам провести їх до зруйнованого будинку. 31 березня 2022 року інший свідок, опитаний УВКПЛ, знайшов тіла цих двох чоловіків, а також тіло іншого 44-річного чоловіка на сходах підвалу будинку неподалік. Усі три тіла були сильно понівечені: вогнепальні поранення в паховій області, ножові поранення, сліди від опіків і зламані пальці. Руки жертв були зв'язані.

⁷³ Інтерв'ю ММПЛУ, 30 квітня, 19 липня та 8 серпня 2022 року.

⁷⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 9 квітня та 18 липня 2022 року.

⁷⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 9 квітня 2022 року.

⁷⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 18 липня 2022 року.

⁷⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 15 та 24 червня 2022 року.

97. 1 березня 2022 року в селі Перемога російські солдати затримали на вулиці 40-річного чоловіка після перевірки його мобільного телефону.⁷⁸ Вони доставили його до будівлі місцевої сільської ради для подальшого огляду. Незабаром після цього вісім російських солдатів повели цього чоловіка та ще одного затриманого 34-річного чоловіка, якого звинуватили у виготовленні коктейлів Молотова, до сусідньої будівлі поштового відділення. Після відступу російських військ із Перемоги останки цих двох затриманих були знайдені в підвальній ямі поштового відділення. Тіла були понівечені внаслідок вибуху.

Чернігівська область

98. 27 лютого 2022 року російські війська ввійшли в село Старий Биків, а потім під час руху по сусідній трасі Н07 їхня військова колона потрапила під снайперський обстріл.⁷⁹ Близько 17:00 російські солдати підійшли до чоловіка на вулиці Заозерній та запитали його про напад на колону та наявність у цьому районі чоловіків призовного віку. Потім вони почали перевіряти будинки на цій вулиці та затримали двох місцевих чоловіків віком 27 і 39 років. За словами свідка, солдати розмовляли між собою не російською мовою, але мову вона розпізнати не змогла. Солдати відвезли двох затриманих до розташованої неподалік споруди, відомої як «баня» (сауна), яку вони використовували як тимчасову базу. Приблизно о 17:20 родич одного із затриманих і сусід підійшли до бази, щоб дізнатися про затриманих. Солдати сказали, що їх «допитають і відпустять». Близько 18:00 родич і сусід почули крики та постріли вогнепальної зброї з боку цієї споруди. Уранці 28 лютого вони повернулися на базу. Солдатів уже не було. За кілька сотень метрів вони знайшли тіла шістьох місцевих чоловіків, зокрема тих двох, затриманих напередодні. На тілах були вогнепальні поранення та сліди катувань.
99. 15 березня 2022 року російські солдати ввійшли в будинок 38-річного чоловіка на вулиці Шевченка в селі Золотинка.⁸⁰ Солдати перевірили його мобільний телефон і наказали показати, де живе один із його сусідів, 56-річний чоловік. Обоє чоловіків солдати забрали. Коли родичі жертв звернулися до російського командного пункту, щоб дізнатися про місцеперебування затриманих, їм сказали, що чоловіки «на шляху до Російської Федерації». Солдати сказали матері одного із затриманих, що її син віддав «не той телефон, з якого дзвонив». 30 березня 2022 року російські війська відступили від Золотинки та прилеглих районів. Незабаром після цього тіла цих двох затриманих були знайдені в сусідньому селі Ягідне. На них були численні вогнепальні поранення, зокрема в голову.
100. Після входу в село Золотинка російські солдати розмістилися в будинку на вулиці Шевченка, змусивши власника, пасічника залишити свій дім.⁸¹ Попри перебування в його будинку російських солдатів чоловік кожні кілька днів намагався перевіряти свої вулики. 21 березня 2022 року він пішов їх перевірити, але зі своєї садиби не повернувся. На запит сусіда про його місцеперебування російські солдати відповіли, що чоловіка було затримано та найближчим часом його не відпустять. За інформацією родичів жертви, його тіло було знайдено 16 квітня 2022 року в неглибокій могилі в селі Ягідне. На тілі були численні вогнепальні поранення, зокрема в голову.

Сумська область

101. У місті Тростянець:

⁷⁸ Інтерв'ю ММПЛУ, 4 і 6 липня 2022 року. ММПЛУ отримала інформацію з іншого джерела про те, що затримання могло відбутися напередодні, 28 лютого 2022 року.

⁷⁹ Інтерв'ю ММПЛУ, 23 червня 2022 року.

⁸⁰ Інтерв'ю ММПЛУ, 16 серпня 2022 року.

⁸¹ Інтерв'ю ММПЛУ, 16 серпня 2022 року.

- a. 19 травня 2022 року в неглибокій могилі на території агропромислового підприємства в Тростянці було знайдене сильно розкладене тіло 53-річної жінки.⁸² На тілі були вогнепальні поранення в голову. Жертву привезли на територію підприємства, яке Збройні сили Російської Федерації використовували як оперативну базу та імпровізоване місце несвободи, коли вони контролювали Тростянець. Російські солдати стратили жертву перш ніж залишити цей об'єкт.
- b. 22 березня 2022 року четверо російських солдатів на автомобілі «Лада» з маркуванням «Z» під'їхали до будинку на вулиці Радищева.⁸³ З ними був затриманий 55-річний чоловік, який проживав за цією адресою. Солдати запросили дружину чоловіка вийти на вулицю та подивитися на нього. Він сидів у машині зі зв'язаними за спиною руками й частково заклеєним скотчем ротом. Йому вдалося прошепотіти: «Скажи їм, що ти мене знаєш, інакше вони мене вб'ють». На його обличчі були сліди крові. Після обшуку будинку та перевірки у всіх документів солдати поїхали разом із затриманим. Його тіло з вогнепальними пораненнями було знайдене 25 березня 2022 року біля будинку на вулиці Гоголя, у якому раніше розташовувалися російські війська.
- c. 30 березня 2022 року Державна служба з надзвичайних ситуацій України знайшла тіло 53-річного чоловіка у сміттовому контейнері на вулиці Луніна.⁸⁴ Жертва мала три видимих вогнепальних поранення в спину, а її руки були зв'язані за спиною скотчем. Загиблий жив поруч зі станцією Тростянець, яка на той час використовувалася російськими силами як імпровізоване місце тримання під вартою. 18 березня 2022 року він повідомив своїх сусідів про намір виїхати «зеленим коридором» із Тростянця, який був під контролем Росії. Після цього його живим більше не бачили.

В. СВАВІЛЬНІ СТРАТИ НА МІСЦІ

Київська область

102. 2 березня 2022 року в селі Андріївка⁸⁵ група з приблизно 20 російських солдатів у супроводі танка підійшла до житлового будинку на вулиці Меля. Солдати були вдягнені в чорне, серед них були члени чеченських «кадірівців». Солдати на танку відкрили по будинку вогонь зі стрілецької зброї. Жертва вийшла у двір із піднятими руками та попросила солдатів припинити стрілянину. Солдати вивели його на вулицю. Почувши постріли, дружина жертви вибігла на вулицю та побачила свого чоловіка, який лежав у калюжі крові. Солдати навели на неї зброю. Потім вони обшукали будинок і вилучили телефон її чоловіка, радіопередавач і три ноутбуки. Дружина жертви розповіла, що її чоловік раніше надсилав українській владі координати Збройних сил Російської Федерації, дислокованих у цьому районі.
103. У Бучі:
 - a. 5 березня 2022 року російські солдати здійснили рейд у будинку на вулиці Яблунській.⁸⁶ Вони вилучили телефони мешканців, обшукали будинок і запитали: «Де нацисти?» Потім вони вивели одного з мешканців, 40-річного чоловіка, на вулицю та наказали йому роздягнутися. Дружина потерпілого не чула пострілів, але незабаром після цього вийшла на вулицю й побачила тіло чоловіка, який лежав на землі з вогнепальним пораненням у голову. Після цього солдати наказали решті членів сім'ї залишити будинок протягом п'яти хвилин, інакше їх вб'ють. «Буде зачистка», –

⁸² Інтерв'ю ММПЛУ, 8 червня 2022 року.

⁸³ Інтерв'ю ММПЛУ, 29 серпня 2022 року.

⁸⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 6 вересня та 29 серпня 2022 року.

⁸⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 30 червня і 20 жовтня 2022 року.

⁸⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 25 липня 2022 року.

сказали солдати. Дружина жертви розповіла, що солдати мали глушники на автоматах і розмовляли російською мовою з акцентом.

- b. 10 березня 2022 року російські солдати стратили колишнього українського військовослужбовця поруч із його будинком на вулиці Родини Красовських (колишня Пролетарська).⁸⁷ 40-річний чоловік готувався виїхати з Бучі, щоби вступити до лав Збройних сил України. Він зібрав дві сумки: одну з їжею, іншу – з одягом, зокрема камуфляжною формою. Російські солдати затримали та обшукали жертву. Незабаром після цього сусід почув постріли. Приблизно за годину він пішов оглянути місцевість, звідки лунали постріли, і побачив тіло загиблого, яке лежало на землі з вогнепальними пораненнями.
 - c. 10 березня 2022 року близько 10:00 п'ять російських солдатів привели трьох чоловіків (віком 30, 30 і 35 років) на перехрестя вулиць Яблунської та Яремчука.⁸⁸ Руки жертв були зв'язані за спиною. Усіх жертв російські солдати застрелили на вулиці. Свідок, опитаний УВКПЛ, повідомив, що один зі злочинців мав позивний «Циган». Моменти перед стратою були зафіксовані на відео іншим свідком; УВКПЛ отримало копію цього відеозапису. Тіла загиблих лежали на вулиці до квітня 2022 року.
 - d. 29 березня 2022 року група з чотирьох-п'яти російських солдатів здійснила рейд будинку на вулиці Остапа Вишні, де троє цивільних осіб ховалися від бойових дій у підвалі.⁸⁹ Солдати звинуватили 58-річного власника будинку в участі в територіальній обороні та вивели його з будинку. Сусід почув постріли та вийшов оглянути територію, звідки вони пролунали. Він побачив тіло жертви з вогнепальним пораненням у голову. Тіло виглядало частково обгорілим.
 - e. 29 березня 2022 року приблизно о 9 годині ранку російські солдати прийшли у двір багатоповерхового житлового будинку на вулиці Яблунській і без попередження відкрили вогонь по двох цивільних чоловіках, які кип'ятили на вулиці воду.⁹⁰ Одна з жертв, 50-річний чоловік, дістав поранення, але зміг відповзти та сховатися. Він чув, як російські солдати зробили ще кілька пострілів. Тіло іншої жертви, 69-річного чоловіка, було пізніше знайдене з вогнепальними пораненнями.
104. 7 березня 2022 року в Макарові російський солдат увійшов у будинок на вулиці Озерній, вистрілив у живіт 58-річному чоловіку та намагався зґвалтувати його дружину.⁹¹ За два дні жертва померла від поранень.
105. 15 березня 2022 року 37-річний чоловік їхав на сріблястому автомобілі «ВАЗ-2110» до свого будинку на вулиці Ніколаєва, коли його зупинили російські солдати на бронетехніці та наказали вийти з машини.⁹² Чоловік виконав наказ і підняв руки, щоби показати, що він не чинить опору. Незабаром після цього пролунали три постріли. Пізніше тіло жертви було знайдено на дорозі з вогнепальними пораненнями в голову.
106. 17 березня 2022 року російські солдати ненадовго затримали 57-річного мешканця селища Бородянка та відвезли його до кабінету їхнього командира на вулиці Європейській. Після допиту його відпустили. Потім чоловік підійшов до російського блокпосту на перехресті вулиць Київська, Вокзальна та

⁸⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 13 і 14 липня 2022 року.

⁸⁸ Інтерв'ю ММПЛУ, 13 і 14 липня 2022 року.

⁸⁹ Інтерв'ю ММПЛУ, 9 квітня та 22 серпня 2022 року.

⁹⁰ Інтерв'ю ММПЛУ, 18 серпня 2022 року.

⁹¹ Інтерв'ю ММПЛУ, 1 травня 2022 року.

⁹² Інтерв'ю ММПЛУ, 17 серпня 2022 року.

Центральна, щоби попросити в солдатів сигарету.⁹³ Отримавши сигарету, він розвернувся та пішов вулицею Київська в напрямку своєї квартири. Приблизно за 50 метрів від блокпосту ті саме солдати відкрили по ньому вогонь. Попри поранення в спину жертва змогла дійти до дому та розповісти про інцидент своїй родині. Наступного дня від поранень він помер.

107. 19 березня 2022 року російські солдати провели подвірні обшуки в селі Блиставиця.⁹⁴ Приблизно о 14:00 місцева жителька почувла численні постріли. Вона не наважилася вийти з дому, але згодом пішла на вулицю та помітила, що двері будинку її 63-річного сусіда були відчинені. Наступного дня повз неї пройшла інша сусідка, яка сказала, що двері будинку її сусіда все ще відчинені. Вони обидві пішли перевірити. Усередині вони побачили жертву, яка лежала на підлозі обличчям донизу. У нього було вогнепальне поранення в потилицю. Його паспорт лежав відкритим на столі.
108. В Ірпені 25 березня 2022 року російські солдати на бронетехніці приїхали до житлового будинку на вулиці Мечникова. Вони наказали всім жителям піти в підвал.⁹⁵ Уранці один із жителів вийшов із підвалу та знайшов у дворі тіло 40-річного іншого жителя будинку. На тілі було вогнепальне поранення в голову.
109. 27 березня 2022 року Збройні сили Російської Федерації відходили з Бучі через село Микуличі.⁹⁶ Під час перебування в селі солдати розташували декілька бронемашин і танків із позначками «Z» на вулиці Старосільській і провели подвірні обшуки. Близько 9:30 двоє російських солдатів постукали у хвіртку двору одного з будинків. Коли жертва, 42-річний чоловік, відчинив хвіртку, його донька почувла два постріли. Решта членів сім'ї сховалися на кухні. Потім солдати увійшли до будинку та сказали родині, що «[їхнього] батька більше немає». Один солдат погрожував кинути в кімнату ручну гранату, але зрештою пішов. Двоє членів сім'ї знайшли тіло жертви у дворі з вогнепальним пораненням за вухом. Вони також знайшли тіло їхнього сусіда, 57-річного чоловіка, з вогнепальним пораненням.
110. 31 березня 2022 року близько 12:30 до будинку на вулиці Незалежності в селі Загальці підійшли двоє російських солдатів.⁹⁷ Вони поставили власнику кілька питань і потім пішли. За п'ять-десять хвилин власник почув чотири постріли, а потім ще близько десяти. Він почекав, поки російські солдати залишать територію, а потім побіг до місця, звідки лунали звуки пострілів. Він зайшов на подвір'я сусіднього будинку своєї племінниці та знайшов тіла своєї 75-річної дружини та 69-річної племінниці. Його дружина була вбита пострілом у голову, а племінниця дістала численних поранень в тіло. Того дня вони планували вдвох пообідати.

Чернігівська область

111. 12 березня 2022 року двоє жителів села Нова Басань, які мали намір вступити до територіальної оборони, поїхали на білому мікроавтобусі в селище Козелець на території, яка контролюється Урядом.⁹⁸ На перехресті вулиці Якубівка та дороги Т2526 російські солдати, які перебували в будинку неподалік, відкрили вогонь по мікроавтобусу, як тільки він наблизився до перехрестя. Одразу ж мікроавтобус зайнявся. Одна з жертв, 23-річний чоловік, змогла врятуватися після того, як дістала вогнепального поранення. Іншу жертву, 30-річного чоловіка, російські солдати витягли з водійського сидіння, кілька хвилин допитували, а потім розстріляли з автомата. Попри їхній намір вступити до територіальної оборони

⁹³ Інтерв'ю ММПЛУ, 26 липня 2022 року.

⁹⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 25 жовтня 2022 року.

⁹⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 7 квітня 2022 року.

⁹⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 27 жовтня 2022 року.

⁹⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 20 жовтня 2022 року.

⁹⁸ Інтерв'ю ММПЛУ, 1 серпня 2022 року.

УВКПЛ не виявило інформації, яка могла б свідчити про те, що обидві жертви брали безпосередню участь у бойових діях, коли російські військовослужбовці відкрили вогонь по їхньому мікроавтобусу.

С. НАПАДИ НА ОКРЕМИХ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

Київська область

112. 24 лютого 2022 року приблизно о 18:00 російська колона бронетехніки, що рухалася з Чорнобильської зони відчуження до села Оране через село Дитятки, відкрила вогонь по цивільному автомобілю, який їхав у зворотному напрямку.⁹⁹ Вогнем на місці було вбито 37-річного чоловіка та його 13-річного сина. Їхні тіла були сильно понівечені вибухами снарядів. Мешканцям довелося чекати до наступного дня, щоби забрати тіла під час перерви між пересуванням військових колон. На момент загибелі жертв активні бойові дії в цьому районі не велися.
113. 25 лютого 2022 року двоє чоловіків поверталися на мікроавтобусі в селище Іванків із сусіднього села.¹⁰⁰ На вулиці Запрудській російська колона бронетехніки відкрила вогонь по автомобілю, хоча він зупинився на узбіччі та почав рухатися назад. Солдати продовжили стріляти по мікроавтобусу, тяжко поранивши 48-річного водія. Згодом від поранень він помер.
114. 25 лютого 2022 року в селі Катюжанка російська бойова машина піхоти відкрила вогонь по білій «Таврії» 42-річного чоловіка, який намагався виїхати в селище Димер.¹⁰¹ Він в'їжджав на вулицю Київську з вулиці Тараса Шевченка, коли російські військові вистрілили по його автомобілю 30-мм снарядом. Вибуховою хвилею жертві відірвало частину голови, внаслідок чого він загинув на місці, а автомобіль загорівся.
115. У селі Шибене:
- a. 28 лютого 2022 року російська колона бронетехніки, що рухалася через село, відкрила вогонь по 35-річному чоловікові, який стояв перед місцевим магазином.¹⁰² Він загинув на місці. У тілі було щонайменше 10 кульових поранень.
 - b. 1 березня 2022 року російська колона бронетехніки, що рухалася вулицею Піонерською, відкрила вогонь по 42-річному цивільному чоловіку, який вийшов із дому по сигарети.¹⁰³ Потерпілий загинув на місці. Жертва дістала трьох кульових поранень у живіт.
116. У селі Демидів УВКПЛ задокументувало вбивство 49-річного чоловіка 5 березня 2022 року, коли він їхав на машині зі своєю дружиною однією з головних доріг, що веде з міста.¹⁰⁴ На легковому автомобілі «ВАЗ» до рами була прив'язана біла тканина, а на задньому склі було написано «ДІТИ». Російські солдати, що стояли на головній дорозі, відкрили вогонь по автомобілю. Попри важкі поранення в голову чоловіку вдалося припаркувати автомобіль, але незабаром після цього від поранень він помер.
117. 8 березня 2022 року троє цивільних осіб на білому автомобілі «ВАЗ-2106» зіткнулися з російською колоною бронетехніки, коли поверталися в село Богданівка із села Бобрик, де вони купили пальне.¹⁰⁵ Одразу перед поворотом на село Рудня колона відкрила вогонь зі стрілецької зброї по автомобілю,

⁹⁹ Інтерв'ю ММПЛУ, 18 і 21 жовтня 2022 року.

¹⁰⁰ Інтерв'ю ММПЛУ, 29 вересня 2022 року.

¹⁰¹ Інтерв'ю ММПЛУ, 18 жовтня 2022 року.

¹⁰² Інтерв'ю ММПЛУ, 29 вересня 2022 року.

¹⁰³ Інтерв'ю ММПЛУ, 15 і 29 жовтня 2022 року.

¹⁰⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 1 червня 2022 року.

¹⁰⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 17 серпня 2022 року.

внаслідок чого 29-річний чоловік та 23-річна жінка загинули на місці. Третій пасажир, 29-річний чоловік, дістав поранень, але вижив.

118. 8 березня 2022 року російська колона бронетехніки в'їхала в центр села Шевченкове.¹⁰⁶ Біля міського ринку танк відкрив кулеметний вогонь по автомобілю «Orel», унаслідок чого на місці загинули двоє цивільних осіб, 37-річна жінка та 42-річний чоловік.

119. 9 березня 2022 року, коли посилювалися бойові дії навколо села Гаврилівка, одна сім'я вирішила із села евакуюватися.¹⁰⁷ Приблизно о 10:00 сім'я із 10 людей втиснулася у 8-місний автомобіль і поїхала на південний захід у напрямку села Раківка. Доїхавши до Раківки, автомобіль проїхав кілька сотень метрів позаду російської колони бронетехніки. Після того, як остання повернула праворуч, кілька військовослужбовців з останньої машини колони спішилися і відкрили вогонь по автомобілю сім'ї. Евакуйовані розвернулися і почали від'їжджати від солдатів. Однак кілька куль пробили машину, поранили 16-річну дівчину та вбили 12-річного хлопчика.

120. У Бучі:

- a. 4 березня 2022 року російські солдати здійснили рейд будинку на вулиці Водопровідній.¹⁰⁸ Одна з мешканок разом зі своїм 69-річним чоловіком сховалася в льоху. Після того, як її чоловік виліз із льоху, щоби зробити телефонний дзвінок, вона почула постріли й теж вилізла. Вона побачила російського солдата з пістолетом, обличчя якого було закрите балаклагою, який наказав їй повернутися до льоху та залишатися там. Пізніше того ж дня вона знайшла тіло свого чоловіка за будинком із вогнепальним пораненням у голову.
- b. 5 березня 2022 року російський танк в'їхав у житловий квартал і відкрив вогонь по багатоквартирному будинку на вулиці Островського.¹⁰⁹ Танк випустив три снаряди, третій з яких був націлений на квартиру попри те, що у вікні було видно 65-річну жінку. Унаслідок вибуху вона та її 75-річний чоловік загинули. УВКПЛ не знайшло жодних доказів того, що житловий будинок використовувався у військових цілях або що поблизу були розташовані військові об'єкти.
- c. 5 березня 2022 року на перехресті вулиць Яблунська та Вокзальна російські солдати відкрили вогонь по 68-річному чоловіку, який їхав велосипедом на роботу.¹¹⁰ Коли сусід спробував підійти до тіла, російські солдати відкрили вогонь і по ньому. УВКПЛ отримало відеозапис із цього місця, зроблений 7 березня 2022 року. На записі видно, що на тій самій ділянці дороги лежали тіла ще п'яти цивільних чоловіків.
- d. 21 березня 2022 року 56-річний чоловік загинув від численних пострілів у голову та груди, коли вигулював свого собаку на вулиці Тарасівській.¹¹¹ Вогонь вівся із сусіднього багатоповерхового житлового комплексу, який, як стверджується, використовувався як позиція російських снайперів.
- e. 25 березня 2022 року російські солдати та бойові машини піхоти, що їх супроводжували, прийшли на вулицю Склязоводську та відкрили вогонь по цивільних особах та житлових будинках.¹¹² Один зі снарядів пробив двері багатоквартирного будинку та влучив у 70-річну

¹⁰⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 10 серпня 2022 року.

¹⁰⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 25 жовтня 2022 року.

¹⁰⁸ Інтерв'ю ММПЛУ, 25 липня 2022 року.

¹⁰⁹ Інтерв'ю ММПЛУ, 17 липня 2022 року.

¹¹⁰ Інтерв'ю ММПЛУ, 9 липня та 10 серпня 2022 року.

¹¹¹ Інтерв'ю ММПЛУ, 13 липня 2022 року.

¹¹² Інтерв'ю ММПЛУ, 13 липня, 11 і 18 серпня 2022 року.

жінку, яка намагалася втекти. Через складну гуманітарну та безпекову ситуацію в Бучі на той момент медична допомога була недоступна, і жінка стекла кров'ю в під'їзді.

121. В Ірпені:

- a. 5 березня 2022 року жінка та її дорослий син були у своєму будинку на вул. Некрасова, коли почули обстріл неподалік і вирішили сховатися в льоху через двір.¹¹³ Коли вони вибігли на вулицю, то побачили трьох російських солдатів, які дивилися через дерев'яну огорожу навколо будинку. Жінка розповіла, що двоє з них були слов'янської етнічної належності, а третій був схожий на етнічного бурята. Останній відкрив вогонь по її сину та влучив у нього багатьма кулями. Жертва стекла кров'ю приблизно за п'ять хвилин.
- b. 16 березня 2022 року 57-річний чоловік потрапив під обстріл зі стрілецької зброї, коли йшов через Мужеловський парк у напрямку вулиці Гоголя, щоби принести їжу жителю літнього віку.¹¹⁴ Його 58-річний брат побіг на місце стрілянини й також потрапив під обстріл. Обидва чоловіки загинули. Західна частина Ірпеня, включно з Мужеловським парком, на той час перебувала під контролем Росії. Родичі загиблих змогли забрати тіла лише 21 березня 2022 року після того, як російський командир дозволив їм наблизитися до цього місця.
- c. 25 березня 2022 року російський бронетранспортер, розміщений на блокпосту на вулиці Мечникова, відкрив вогонь по будинку, внаслідок чого той зайнявся.¹¹⁵ Сусід побачив 70-річну жінку та 76-річного чоловіка, які тікали з палаючого будинку. Чоловік рухався повільно з допомогою ходунків. Як тільки він дістався вулиці, його поранили кулі, що летіли з боку російського блокпосту. Його дружина вийшла на вулицю за ним і одразу загинула від того, що судово-медична експертиза пізніше оцінила як вторинне осколкове поранення.

122. 12 березня 2022 року російські сили в селі Новий Корогод відкрили вогонь по цивільній колоні, яка евакуювалася із села Гаврилівка, внаслідок чого загинула 44-річна жінка.¹¹⁶ Того дня для виїзду з Гаврилівки зібралося понад 30 автомобілів, ще більше приєдналося під час руху, колона розтягнулася більш ніж на кілометр. Коли колона рухалася повз Новий Корогод, вона натрапила на кілька російських бронетранспортерів, припаркованих поруч із перехрестям. Вони були помічені літерою «Z». Солдати дали сигнал колоні зупинитися. Колона виконала вимогу, але кулеметник на даху одного з бронетранспортерів, відкрив по автомобілях вогонь. Кулі влучили в автомобіль, за кермом якого перебував один зі свідків. Одна куля влучила його матері в скроню, від чого вона загинула на місці.

123. 14 березня 2022 року танк у складі російської колони бронетехніки, що рухалася вулицею Заліською в селищі Велика Димерка, відкрив кулеметний вогонь по білому автомобілю «Renault».¹¹⁷ Останній рухався вулицею Березною в напрямку перехрестя з Заліською. Російські солдати відкрили вогонь без попередження, внаслідок чого загинули обидва цивільні пасажирки, чоловік та жінка віком 51 рік.

124. У селі Мотижин:

- a. 19 березня 2022 року російські солдати провели «зачистку» житлових кварталів Мотижина.¹¹⁸ Житель вулиці Довга побачив бойову машину піхоти з військами, що спішилися, яка проїжджала повз нього, і наказав своїм двом дочкам бігти та сховатися в льоху через двір. Солдати в сусідньому дворі побачили, що 42-річна донька біжить до укриття, і відкрили по ній вогонь. Батько

¹¹³ Інтерв'ю ММПЛУ, 7 квітня 2022 року.

¹¹⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 7 квітня та 6 червня 2022 року.

¹¹⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 7 серпня 2022 року.

¹¹⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 25 жовтня 2022 року.

¹¹⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 17 серпня 2022 року.

¹¹⁸ Інтерв'ю ММПЛУ, 15 червня 2022 року.

благав солдатів припинити стріляти. Солдати зупинилися і намагалися виправдати стрілянину тим, що вона була вдягнена в чорне, «як ворог». Пізніше російський військовий лікар намагався надати допомогу жертві, але вона померла від отриманих вогнепальних поранень.

- б. Під час того саме рейду на вулиці Слободи загинула 67-річна жінка.¹¹⁹ Сусід почув постріли та через кілька хвилин після того, як солдати пішли, вийшов на вулицю й знайшов тіло жінки, яка лежала на вулиці обличчям донизу. Куля вочевидь увійшла в тіло жертви через ліву лопатку.

Чернігівська область

125. 13 березня 2022 року в селі Вороньки російські солдати на бронетранспортерах приїхали на територію підприємства та наказали всім працівникам млина вийти на вулицю.¹²⁰ Один працівник, 58-річний чоловік, побіг через задні двері до найближчої лісосмуги. Двоє російських солдатів побігли за ним і відкрили вогонь, через що жертва загинула на місці.
126. 14 березня 2022 року 43-річний житель селища Лосинівка їхав машиною на роботу в село Ровчак-Степанівка.¹²¹ Під час руху він зустрів російську колону бронетехніки, що рухалася у зворотному напрямку із села Макіївка в бік Лосинівки. Мешканець Лосинівки здалеку побачив, як бронетранспортер зробив 10-12 пострілів з основної гармати, від чого щось зайнялося. Як тільки колона бронетехніки поїхала, мешканець побіг на місце інциденту та в палаючому мікроавтобусі знайшов мертвим свого колегу.
127. 23 березня 2022 року в селі Галиця четверо російських солдатів у супроводі бойової машини піхоти йшли трасою Т2527, коли побачили 71-річного місцевого жителя, який біг у бік сусіднього кукурудзяного поля.¹²² Двоє російських солдатів відкрили вогонь по чоловіку та поранили його. Свідки чули, як порушники сказали «шпигуна більше немає» перш ніж піти. Жертва дістала вогнепальних поранень у печінку й невдовзі від них померла. Хоча один зі свідків сказав, що жертва, можливо, раніше збирала інформацію про пересування російських військ, УВКПЛ не знайшло доказів того, що жертва брала безпосередню участь у бойових діях, коли її застрелили.
128. 31 березня 2022 року велика російська колона приблизно зі ста транспортних засобів проїхала через село Припутні.¹²³ У центрі села вантажівка «Урал» заблокувала одне з перехресть, ймовірно, для охорони руху колони. Водночас у бік заблокованого перехрестя на велосипеді їхав 60-річний місцевий житель. Російські солдати зробили постріл. Чоловік розвернувся та поїхав у напрямку від військових, однак російські солдати продовжували стріляти по ньому. Жертва дістала поранення в шию, від якого вона невдовзі померла.

Сумська область

129. 28 лютого 2022 року Збройні сили України напали на російську колону бронетехніки на в'їзді до селища Чупахівка.¹²⁴ Російські солдати, які опинилися в скрутному становищі внаслідок нападу, намагалися зупинити цивільний автомобіль. Коли автомобіль проїжджав повз них, вони відкрили вогонь. Автомобіль зайнявся, а жертва, 60-річний чоловік, загинув всередині.

¹¹⁹ Інтерв'ю ММПЛУ, 15 червня 2022 року.

¹²⁰ Інтерв'ю ММПЛУ, 1 і 2 серпня 2022 року.

¹²¹ Інтерв'ю ММПЛУ, 9 серпня 2022 року.

¹²² Інтерв'ю ММПЛУ, 9 серпня 2022 року.

¹²³ Інтерв'ю ММПЛУ, 3 серпня 2022 року.

¹²⁴ Інтерв'ю ММПЛУ, 2 вересня 2022 року.

-
130. 15 березня 2022 року, безпосередньо перед в'їздом до села Градське, російські бронетранспортери відкрили вогонь по автомобілю та поранили двох цивільних осіб, 57-річну жінку та 59-річного чоловіка із села Гребениківка.¹²⁵ Жертви їхали, щоби привезти хліб. Пізніше російський військовий медик надав допомогу жертвам, але чоловік від поранень помер.
131. 24 березня 2022 року велика колона російської бронетехніки в'їхала в село Великий Самбір і зупинилася на перехресті вулиць Дептівська та Лісова.¹²⁶ Чоловік та жінка, обоє віком по 62 роки, вийшли зі свого будинку, щоби спостерігати за колоною. Російські солдати відкрили вогонь по спостерігачах, влучивши чоловікові в голову, а жінці в живіт. Обидві жертви загинули на місці.
132. 31 березня 2022 року російська колона бронетехніки проїжджала через селище Дубов'язівка.¹²⁷ Коли вона наблизилася до місцевого спиртового заводу, російський бронемобіль «Тигр» відкрив кулеметний вогонь по трьом місцевим чоловікам, які ремонтували систему пожежної сигналізації. Усі троє чоловіків дістали поранень і за кілька годин були евакуйовані каретою швидкої допомоги. Один із них, 35-річний чоловік, від поранень помер.

¹²⁵ Інтерв'ю ММПЛУ, 1 вересня 2022 року.

¹²⁶ Інтерв'ю ММПЛУ, 30 і 31 серпня 2022 року.

¹²⁷ Інтерв'ю ММПЛУ, 31 серпня 2022 року.